ב"ה

ואביטה

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

טעם מצוה ־ תקיעת שופר | עמ' ב
"עלה אלהים בתרועה הוי' בקול שופר"

ביאורי אור החיים לפרשת בלק | עמ' יג
ברית משולם-זוסיל שי' ויט הכהן

בר מצוה מלאכי-ישראל שי' טישלר | עמ' כא
מוצאי י"ט תמוז ע"ח ־ כפ"ח

אמונה ובטחון (12) (פרקים ו-ז) | עמ' כט
שיעור לבנות תיכון יעלת חן

- מהדורת השלמות -

יוצא לאור לקראת שבת

פרשת פינחס תשע"ח

לקבלת השיעורים: itiel@pnimi.org.il
לקבלת מסרי הוואצאפ: 0507951105

טעם מצוה - תקיעת שופר

"עלה אלהים בתרועה הוי' בקול שופר"

בפרשת[1] פינחס כתובה מצות שופר בראש השנה: "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם"[2] (ובפרשת אמור "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ"[3], אך הרמב"ם והחינוך הביא את הפסוק בפינחס).

שיטת הרמב"ם – המצוה בשמיעה

ולשון הרמב"ם בספר המצוות[4]: "שצוונו לשמוע קול שופר", וכיוצא בזה לשונו במניין המצוות בתחילת הלכות שופר, ובהלכות עצמן כתב "מצות עשה שלתורה לשמוע תרועת השופר בראש השנה". ובספר החינוך[5] "לשמוע קול שופר ביום ראשון של תשרי והוא ראש השנה". אם כן, המצוה היא השמיעה. וכן נוסח הברכה לפי הרמב"ם "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצונו לשמוע קול שופר", וכן נפסק בטור ושו"ע[6]. וכ"כ הרא"ש בשם בעל הלכות גדולות (והסכים עמו) "דבשמיעת קול שופר הוא יוצא ולא בתקיעת השופר"[7].

וכן פסק הרמב"ם לשיטתו "שופר הגזול שתקע בו יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו השומע ואין בקול דין גזל"[8]. ומבואר יותר כתב הרמב"ם בתשובה: "המצוה היא השמיעה, לא התקיעה"[9]. וכן נראה מדברי הרמב"ם שאילו היתה מצוה בתקיעה היה צריך שכל אחד יתקע לעצמו, ולא היה מועיל בזה דין שליחות (כמו שבנטילת לולב לא מועיל שליחות), אבל כיון שהמצוה היא בשמיעה אין צורך לשליחות בתקיעה[10] ואילו בשמיעה באמת

---

[1] תהלים פא, ד.

[2] במדבר כט, א.

[3] ויקרא כג, כד. **שבתון זכרון תרועה** = ב"פ **ראש השנה**, רמז לשני ימי ראש השנה.

[4] מצות עשה קע.

[5] מצוה תה.

[6] או"ח תקפה, ב.

[7] רא"ש ראש השנה פ"ד סי' י. וכיו"ב בטור או"ח תקפה, עיי"ש במפרשים שהאריכו.

[8] הלכות שופר פ"א ה"ג. עיי"ש במפרשים שהאריכו.

[9] שו"ת הרמב"ם סימן קמב: "שאלה, מה ההבדל בין לשמוע קול שופר ובין על תקיעת שופר? התשובה, ההבדל ביניהם גדול מאד. וזה שהמצוה המחוייבת אינה התקיעה, אלא שמיעת התקיעה, והיוצא מזה, שאלו היתה המצוה המחוייבת היא התקיעה, היה חייב כל אדם ואדם מן הזכרים לתקוע, כמו שחייב כל אדם ואדם לישב בסוכה וליטול לולב, והשומע, שלא תקע, לא היה יוצא ידי חובתו, והיה גם כן התוקע, שלא שמע, יוצא ידי חובתו, כגון אם סתם אזניו תכלית הסתימה ותקע, היה יוצא, משום שתקע. ואין הדבר כן, אלא המצוה היא השמיעה, לא התקיעה, ואין אנו תוקעין, אלא כדי לשמוע, כמו שהמצוה היא ישיבת הסוכה, לא עשייתה, ואין אנו עושין, אלא כדי לישב, ולכן נברך לישב ולא נברך לעשות, ונברך לשמוע קול שופר, ולא נברך על תקיעת שופר".

[10] וכמ"ש השערי תשובה תקפה סק"ז: "דמה ענין תוקע לשליחות שהרי א"צ שיתקע כ"א בעצמו שנא' דשלוחו כמותו וכאילו תקע בעצמו רק מצוה עליו לשמוע ואין

לא מועילה שליחות וצריך לשמוע בעצמו[11] (וראה עוד לקמן בגדר התקיעה לפי הרמב"ם). אמנם במצות שופר ביובל מבואר ברמב"ם שהמצוה היא התקיעה עצמה, וכן כל יחיד חייב לתקוע[12].

ומטעם זה סובר הרמב"ם (בתשובה) שהתוקע ולא שמע את התקיעה (כגון שאטם אזניו) לא יצא, וכיוצא בזה כתב הרא"ש שהתוקע לתוך הבור ולא שמע את קול השופר לא יצא מטעם זה.

וכן פסק השו"ע[13] שחרש המדבר ואינו שומע אינו בר חיובא בשופר (אע"פ שבכל מקום חרש כזה מוגדר כפקח לכל דבר), ואינו מוציא אחרים ידי חובתם, ומקור הדין מסברא כיון שהמצוה בשמיעה.

ועוד, הרמב"ם פסק שבתקיעת שופר צריך כוונה לצאת[14], ואילו באכילת מצה פסק שאם אכל בלא כוונה יצא, וביאר המגיד משנה "ואולי שהוא סובר שכיון שאין אדם עושה מעשה בתקיעת שופר אלא השמיעה ואפילו התוקע עיקרו השמיעה לפיכך צריך כוונה", וכיו"ב כתב רבי אברהם בן הרמב"ם.

ומניין שהמצוה היא בשמיעה? מדברי הרמב"ם נראה שהדבר נלמד מכך שהשופר בא לזכרון – "זכרון תרועה", וכמ"ש בגמרא "כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר"[15], "שופר... דלזכרון הוא"[16] – לעומת השופר של יובל שבא להכרזה. דהיינו שהזכרון תלוי דוקא בשמיעה, וביאר דבריו המהר"ם אלשקר[17]: "וידוע הוא כי תקיעת ראש השנה היא לזכרון ולתפלה וכדי שישמע אותה האדם ויכניע את יצרו ויזדעזעו איבריו ויתעורר לשוב בתשובה עד דאיכא מאן דמפרש דזה הוא כדי לערבב את השטן דקי"ל הוא שטן הוא יצר הרע. והיצר מת בשמעו קול שופר כענין שנאמר 'אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו' ואז יכנע לבבם הערל ואל יתגבר יצרם עליהם ויעשו תשובה בלבב שלם", כלומר, הזכרון פירושו תפילה והתעוררות לתשובה.

ועוד בפשטות, המקור הוא מלשון הפסוקים, כפי שכתב רבינו יהונתן שלא כתוב "ותקעתם" אלא "יום תרועה" ו"זכרון תרועה" – "לפיכך כיון ששמע התקיעה מחברו יום תרועה איכא, וזכרון תרועה איכא"[18], וכן כתב הרדב"ז (בהסבר דברי הרמב"ם) שזהו ההבדל בין ראש השנה ליובל שבו נאמר "והעברת שופר תרועה" (דהיינו פעולת התקיעה, וכן מוזכר בפירוש החפץ, השופר,

---

חילוק בין אם עשאו שליח לתקוע לו או לא רק כשמכוין להוציאו".

[11] וכ"כ הרמב"ן בפסחים ז, א שמטעם זה מברכים לשמוע קול שופר (שכן כתב רב האי) ולא על שמיעת שופר, כי "תקיעת שופר השמיעה היא המצוה ומברך לשמוע שאי אפשר לעשות על ידי שליח" (אמנם בר"ן שם על הרי"ף כתב בדרך אחרת, עיי"ש). ומה שפשוט לכו"ע שלא שייך שליחות בשמיעה, ראה רא"ש נדרים עב, ב שלא שייך שליחות בשמיעה שהיא מידי דממילא, וביאורו בקצה"ח קפב, א, ואכמ"ל.

[12] הלכות שמיטה ויובל י, י: "מצות עשה לתקוע בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל ומצוה זו מסורה לבית דין תחלה וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע" (ובמעשה רוקח שם בשם הרדב"ז שמברכים לתקוע בשופר). והחילוק מבואר בדבריו בסהמ"צ מ"ע קלז: "וידוע שהתקיעה הזאת ביובל אמנם היא לפרסם החרות ושהוא מין מן ההכרזה והוא אמרו וקראתם דרור. ואין ענינה ענין תקיעת ראש השנה כי היא זכרון לפני ה' וזו להוציא את העבדים". וראה שו"ת רדב"ז שיובא לקמן.

[13] תקפט, ב. ומקורו בכל בו והתשב"ץ.

[14] הלכות שופר פ"ב ה"ד.

[15] ראש השנה טז, א.

[16] ראש השנה כו, א.

[17] שו"ת מהר"ם אלשקר סי' י.

[18] רבינו יהונתן על הרי"ף ראש השנה יא, ב, ובזה מסביר מדוע לא צריך שכל אחד יתקע לעצמו. אך ראה לקמן שכנראה רבינו יהונתן אינו סובר כמו הרמב"ם שהמצוה היא בשמיעה.

משא״כ בראש השנה)[19]. וראה עוד לקמן בריטב״א. והלבוש כתב ״דלאו בתקיעה תליא מילתא אלא בשמיעה, דילפינן בגמרא מקרא שכל ישראל יוצאין בתקיעה אחת וזה אי אפשר אלא בשמיעה״, וזה קרוב לדברי רבינו יהונתן והרדב״ז[20].

שיטת היראים – המצוה בתקיעה

אולם בספר יראים ובסמ״ג מבואר שהמצוה היא התקיעה[21], וכן נראה מדברי הרס״ג[22]. וכן נוסח הברכה לשיטת היראים והסמ״ג ״על תקיעת שופר״, וכן דעת רבינו תם[23]. כאמור, להלכה נפסק בטור ושו״ע לברך ״לשמוע קול שופר״, ודעת הפרי חדש שהוא לעיכובא אבל שאר אחרונים פסקו שבדיעבד אם ברך ״על תקיעת שופר״ יצא ידי חובה[24].

וביאר הרא״ם (בפירושו לסמ״ג) בשיטה זו, כיון שיש גזרה שוה מיובל ושם נאמר ״תעבירו שופר״[25] שפירושו לתקוע (ואילו הרמב״ם סובר שגזרה שוה ״אינו כקרא ממש אלא דרך רמז בעלמא״). ומהר״ם אלשקר כתב בסגנון אחר, שנחלקו במשמעות הפסוק ״יום תרועה״, ״דהרמב״ם ז״ל מפרש בו יום שמיעת התרועה והסמ״ג מפרש יום תקיעת התרועה״. ועוד יש לומר שהדבר נלמד מהפסוק ״תקעו בחדש שופר״[26], ציווי על תקיעה (כדלקמן בדברי האבני נזר).

ואפשר שלשיטה זו התוקע ולא שמע את התקיעה יצא[27]. אך אפשר שכולם מודים שצריך גם לשמוע, אלא שלשיטה זו עיקר המצוה הוא התקיעה אך צריך להשמיע לאזניו, כמו במצוות אחרות של אמירה, כקריאת שמע וכיו״ב, שצריך להשמיע לאזנו (לפחות לכתחילה), וכ״כ מהר״ם אלשקר.

ועוד נראה לכאורה שהתוקע הוא שלוחו של השומע להוציאו ידי חובה במצות התקיעה, מדין ״שלוחו של אדם כמותו״, וכן תפסו כמה אחרונים[28] (אך יתכן לפרש שדין ״שומע כעונה״ עושה את השומע כאילו תקע בעצמו גם בלי

---

[19] שו״ת רדב״ז ח״ה סי׳ נז: ״ואיפשר דילפינן לה מקראי דבר״ה כתיב יום תרועה יהיה לכם ומשמע יהיה לכם מ״מ בין על ידי תקיעה בין ע״י שמיעה והתוקע בעצמו בשמיעה הוא דנפיק. אבל ביוה״כ כתיב תעבירו שופר והעברת שופר תרועה משמע שצריך לתקוע ממש״, ובהמשך שם כותב ״ואפשר שביובל היו מברכים לתקוע בשופר״.

[20] אלא שדברי הלבוש מופלאים, שלא מצינו בשום מקום דרשה זו ״שכל ישראל יוצאים בתקיעה אחת״, אלא בדומה לזה גבי סוכה ״שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת״ (סוכה כז, ב), וראה שו״ת הר צבי או״ח ח״ב סי׳ פה. ויש לומר, בדרך דרוש, שהוא לומד מהפסוק ״יום תרועה יהיה לכם״ – תרועה אחת לכולכם (ולכן מביאים המצוה דווקא מפסוק זה, ולא מהקודמו – ״שבתון זכרון תרועה״).

[21] לשון היראים סימן תיט: ״תקיעה בראש השנה. ויראת מאלהיך ותפחד מדיניו ומיום משפטו ותקעת בשופר של איל ויזכור לך עקדת יצחק שניתן איל תמורו״. ולשון הסמ״ג עשין מב ״מצות עשה לתקוע בשופר בראש השנה״, וכן הוא בסמ״ק סי׳ צב.

[22] עשה נד ״תקיעה״.

[23] כמובא ברא״ש ראש השנה פ״ד סימן י׳.

[24] ב״ח ומג״א ועוד.

[25] כמבואר בראש השנה לג, ב.

[26] תהלים פא, ד.

[27] כך נראה מדברי הרא״ם בביאורו לסמ״ג. וכ״כ בברכי יוסף או״ח תקפה, ה. וכ״כ הצמח צדק דלקמן בשם החמד משה שאין זה ברור שהתוקע שלא שמע את עצמו לא יצא ידי חובה.

[28] וכן לשון הגהות מיימוני הל׳ שופר פ״ג אות ט ״והתוקע הוא שלוחן ומוציאן ושלוחו של אדם כמותו וכאילו השומע עצמו תוקע״. וכ״כ החת״ס בשו״ת או״ח סי׳ קפב. וראה אבני נזר חו״מ סי סה; או״ח סי׳ תלא. ובשו״ת להורות נתן חי״א סי׳ לד (שם ביאר יפה שמועיל כאן דין שליחות, ואכמ״ל).

שליחות[29], אלא שזה לא נכון לדעת הפוסקים ששומע כעונה עצמו הוא מדין שליחות[30]). ולפי זה יוצא שהשומע קול שופר מאחר יוצא במצות התקיעה מדין שליחות ובחובת השמיעה בזה ששומע (וכדברי המנחת חינוך דלקמן[31]).

אך בדברי רבינו יהונתן מבואר שמה שאחד תוקע לכולם נלמד מהפסוק, כנ"ל שלא נאמר "ותקעתם"[32], ולפי"ז יתכן שאין זה מדין שליחות.

והנה יש שכתבו שלפי שיטה זו, התוקע צריך לכוון להוציא את השומעים גם בתקיעה וגם בשמיעה[33], ועוד כתבו שמי שיודע לתקוע יתקע בעצמו שהרי "מצוה בו יותר מבשלוחו"[34]. אבל באמת לא שמענו שחוששים לזה (ומנהגן של ישראל תורה הוא), אדרבה נראה שיותר טוב שאחד תוקע לאחרים, דהיינו שבגדר המצוה יש הדגשה על 'כנופיא' וציבור שהאחד מוציא את כולם (כדברי רבינו יהונתן והלבוש לעיל), ולא שייך בזה "מצוה בו יותר מבשלוחו" כמו שלא שייך לומר כך על שליח ציבור בתפילה, אדרבה כל העניין הוא שיהיה שליח ו"מצוה בשלוחו". וממילא מסתבר שאין כאן צורך לדין שליחות רגיל אלא התורה אמרה שאחד תוקע לכולם.

ומסתבר שלשיטה זו חרש המדבר ואינו שומע נקרא מחויב בדבר ויכול גם להוציא אחרים (שלא כפסק השו"ע). ודעה כזו מובאת במאירי וכן דעת רבינו יהונתן[35], דהיינו שהמשנה "חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן"[36] היא דוקא בחרש שאינו שומע ואינו מדבר (שהוא כשוטה) שהרי "חרש שדברו חכמים בכל מקום אינו שומע ואינו מדבר"[37]. וכן האריך הצמח צדק בחידושיו למשנה לפקפק על דין השו"ע, וטען שבתורה לא כתובה שמיעה בשופר[38], וכן בערוה"ש רוצה לחלוק על השו"ע כדלקמן. אך למעשה הדבר תמוה שנצריך את החרש לתקוע בלי שישמע, וגם היאך ילמד, והרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. ולכן ניתן לומר כעין פשרה, שמדאוריתא (עיקר) המצוה בתקיעה אבל באו חכמים ופירשו ש(עיקר) המצוה בשמיעה ופטרו מי שאינו שומע מהמצוה (והרי יש כח לחכמים לבטל מצוה בשב ואל תעשה).

המנחת חינוך – שני חלקים במצוה

ובאחרונים יש שכתבו שהמצוה היא בשניהם, התקיעה והשמיעה. כן כתב המנחת חינוך[39] "דשניהם הן השמיעה והן התקיעה הוא המצוה ואחד בלא חבירו לא מהני", ומוכיח שהתקיעה מצוה מהדין שאם התוקע אינו בר חיובא אינו מוציא בתקיעתו את המחויב בדבר (כמפורש במשנה לגבי חרש שוטה וקטן). ומוכיח שהשמיעה מצוה מהדין שהתוקע לתוך הבור וכדו' לא יצא ידי חובתו כי לא שמע את תקיעת עצמו (וכן מביא בהמשך את פסק השו"ע שחרש המדבר ואינו שומע פטור מטעם זה שבשמיעה תליא מילתא). אלא המצוה מורכבת מתקיעה ושמיעה יחד (אלא שבשמיעה לא מועילה שליחות ובתקיעה מועילה שליחות) עכ"ד.

---

[29] ראה באבנ"ז הנ"ל.

[30] ראה שו"ע אדה"ז ריג, ו (ובציונים שם).

[31] וכן ביאר בשו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' יד.

[32] וכיוון לדבריו, בסגנון אחר, בספר יום תרועה ר"ה כט, א, עיי"ש (וסובר שמדין שליחות לא היה מועיל).

[33] תשובות והנהגות ח"ג סי' קסח, בשם ר"י סלנטר.

[34] שם.

[35] על הרי"ף ר"ה ז, ב. ומזה משמע שהוא סובר כיראים שהמצוה בתקיעה.

[36] משנה ר"ה פ"ג מ"ח. בגמרא כט, א.

[37] נדה יג, ב.

[38] ובתוך דבריו כתב "גבי שופר לא נזכר כלל [בתורה] לשון שמיעה כי אם יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יומא דיבבא יהא לכון, ואטו המדבר ואינו שומע אינו מיילל כשאתרע בו מלתא ח"ו... רק שתקנו הברכה לשמוע קול שופר".

[39] מצוה תה. וראה כיו"ב בשאגת אריה סי' ו.

אך בפשטות זה אינו מתאים לדברי הרמב"ם הנ"ל שהמצוה רק בשמיעה (וכן לדעת החינוך, ותימה על המנ"ח שלא הרגיש בזה. ועוד שהוא מציין לדברי היום תרועה, ושם מסיק לבסוף כרמב"ם). וכן לא מתאים לשיטת היראים. דהיינו שבדברי הראשונים נראה שיש הכרעה לאחד הצדדים, תקיעה או שמיעה, ולפחות שאחד מהן העיקר, ולא שישנם שני חלקים שוים ושקולים במצוה[40].

[והנה בערוך השלחן חולק על פסק השו"ע בחרש המדבר ואינו שומע, ולדעתו חייב בשופר, כי "דאי גם התקיעה עיקר המצוה", ומבאר שמה שכתב הרמב"ם וש"פ שהעיקר הוא השמיעה בא רק לומר שלא חייב כל אחד לתקוע[41]. אמנם פירושו ברמב"ם אינו נראה כלל, ומכל מקום יוצא שלדעתו המצוה יכולה להתקיים הן בתקיעה לבד (בחרש) והן בשמיעה לבד (שלא כמנ"ח שהדגיש "ואחד בלא חבירו לא מהני"), וכיו"ב נמצא כבר בקרית ספר[42]. ומ"מ מודה ערוה"ש שאדם רגיל שתקע ולא שמע לא יצא (כמ"ש בסי' תקפה ס"ה). וצריך עיון בשיטה זו ואכמ"ל.]

אדה"ז – העיקר בשמיעה

והנה לשון הזהב של אדמו"ר הזקן "ולמה אין מברכין לתקוע בשופר לפי שהתקיעה אינה עיקר המצוה אלא שמיעת קול שופר הוא עיקר המצוה". לשון זה נמצא כבר בכמה ראשונים, המנהיג, המגיד משנה (שהובא לעיל "עיקרו השמיעה"), תרומת הדשן[43] והרדב"ז. וכ"כ בספר יום תרועה "דמצות ראש השנה היא התקיעה והשמיעה שניהם יחד, ועיקר המצוה היא השמיעה" (והמנ"ח עצמו מציין לספר זה).

אמנם היום תרועה מסיק שדעת הרמב"ם אינה כן, מכח דבריו המפורשים בתשובה שהמצוה בשמיעה ולא בתקיעה. אלא שאם כן צריך לבאר (לדעת הרמב"ם) מדוע מי שאינו מחויב אינו מוציא אחרים השומעים את תקיעתו (כמו סוכה שעשאוה גויים וכו' שכשרה)[44], וכן מדוע צריך שהתוקע יכוון להוציא את השומע ידי חובה[45]. וצריך לומר שתקיעה שאינה נעשית ע"י בר חיובא אינה נקראת תקיעה של מצוה כלל[46]. וכן כוונת

---

[40] ועיין בדברי הלחם משנה בתחילת הלכות שופר, במה שמסביר את דברי הטור, שכיון שמוכיח שתקיעה בלי שמיעה אינה מועילה ממילא ברור שהשמיעה עיקר, דהיינו שאין סברא ששני החלקים עיקר.

[41] וכן בתחילת הלכות שופר כתב ערוה"ש "מצות עשה מן התורה לתקוע בראש השנה בשופר", אע"פ שמסכים כמובן לברך "לשמוע קול שופר", כמו שכותב בעצמו בהמשך "דהמצוה היא השמיעה".

[42] על הרמב"ם הלכות שופר פ"ג, וזה לשונו: "דבין בתקיעה בין בשמיעה נפיק איניש ידי חובתיה דקרא קאמר יום תרועה ולא קפיד אתוקע או אשומע אלא בחד מתרי גווני נפיק", עיי"ש.

[43] סימן קמ.

[44] ביום תרועה שם מסיק שזה מפני שגנאי הדבר (וצ"ע).

[45] ר"ה כט, א. טור ושו"ע סי' תקפט.

[46] כמו שביאר השפת אמת בר"ה כט, א. והישועות יעקב בסי' תקפה. וראה עוד במשנת יעקב על הרמב"ם הלכות שופר פ"א ה"א שהרחיב בכל זה.

ובספר דרך המלך על הרמב"ם בתחילת הלכות שופר כתב דבר יפה, שהתוקע הוא "שלוחא דרחמנא" עבור כל השומעים, ולכן צריך להיות מחויב בדבר. ואם כדבריו, שוב אין ראיה מלשון "רחמנא אמר תקעו" שעיקר המצוה בתקיעה, אלא אדרבא – רחמנא אמר לתוקע 'תקע' כדי שכולם יצאו ידי חובת עיקר המצוה בשמיעה. נמצא שיש שלשה – רחמנא, התוקע והשומע – ויש לומר כי "רחמנא" כאן היינו סוד שם אלקים, השולח את התוקע להעלותו בתרועה, בסוד "עלה אלהים בתרועה". אכן, שם אלקים זה גופא הוא 'שלוחא דרחמנא' ביחס לשם הוי' ב"ה לקום התכלית של "הוי' בקול שופר" (סוד כח הצמצום, הדין דאלקים, שתכליתו הגילוי של שם הוי' – "הוי' הוא האלהים", הכל הוי' אחד יחיד ומיוחד). אם כן,

התוקע להוציא נצרכת כדי לקשר את התקיעה לשומע שתהיה תקיעה של מצוה עבורו[47].

אך מדברי אדה"ז נראה שהוא מתכוון לומר כך גם בדעת הרמב"ם – שעיקר המצוה היא השמיעה בלבד ומכל מקום גם התקיעה היא חלק מהמצוה[48]. דהיינו שהתוקע אינו עושה רק הכנה בחפצא של המצוה כמו עשיית הסוכה, אלא נקרא שותף בקיום המצוה ממש, המורכבת מתקיעה ושמיעה. ובזה מתבאר היטב מדוע צריך תקיעה של בר חיובא וכוונה להוציא. והדבר מוכח מדברי הרמב"ם עצמו בהלכות ברכות[49], שמבאר את השינויים בנוסח הברכות (לשמוע או על שמיעת) וכותב "היתה חובה ונתכוון להוציא עצמו מידי חובה ולהוציא אחרים מברך לעשות, לפיכך הוא מברך לשמוע קול שופר" – דהיינו שהתוקע בגדר 'מוציא אחרים', ולא אומרים שהוא רק מכין עבורם והם יוצאים בעצמם בשמיעה (ולא נראה שכוונת הרמב"ם באמרו "מוציא אחרים" שמוציא אותם רק בברכה).

והאבני נזר ביאר שכיון שנאמר "תקעו בחודש שופר" – וכן לשון הגמרא "למה תוקעין... רחמנא אמר תקעו"[50] – לכן "אף דהתכלית הוא השמיעה [כדברי הרמב"ם] מכל מקום בעינן שיפעול זאת במעשה והיינו שיתקע כדי שישמע או שיתקע שלוחו"[51]. וכיו"ב מובא בשם הגר"ח מבריסק: קיום המצוה הוא השמיעה ומעשה המצוה הוא התקיעה.

סיכום

נמצא שיש חמש אפשרויות בהגדרת המצוה: המצוה רק בשמיעה, כפשט הרמב"ם (והתקיעה היא כהכשר מצוה). עיקר המצוה בשמיעה, כדברי אדה"ז (וכן עיקר להלכה). המצוה רק בתקיעה, כפשט היראים וסיעתו (אם נאמר שהתוקע שלא שמע יצא). עיקר המצוה בתקיעה אך צריך גם לשמוע (כן נראה יותר בדעת היראים). המצוה בתקיעה ובשמיעה יחד, ואחד בלא חבירו אינו כלום, כדברי המנ"ח (את ערוה"ש לא מנינו כאן שדבריו צ"ע).

והרוגאטשובר כתב[52] לחלק בין תקיעת שופר במקדש לתקיעה בגבולין, "דביובל ותקיעת שופר במקדש הוה התקיעה מצוה ובגבולין הוה רק השמיעה מצוה והוה רק בגדר מכשיר".

יש כאן ארבע דרגות כנגד אותיות שם הוי' ב"ה – הוי' ואלקים כנגד י ו-ה, כמבואר בכ"ד ש"הוי' אלהים" היינו אבא ואמא, "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין"; התוקע כנגד ז"א; והשומעים כנגד הנוקבא-המלכות – הכל הוי', "הוי' בקול שופר":

י	הוי'
ה	אלהים
ו	תוקע
ה	שומעים

[47] וראה מועדים וזמנים ח"א סי' א. ועדיין הדבר צריך עיון.

[48] ראה לשון אדה"ז סי' תקפו, ד, לגבי שופר הגזול "לפי שמצות השופר אינו אלא השמיעה בלבד ואין בשמיעת קול דין גזל שהרי בשמיעתו אינו נוגע בשופר כלל ולפיכך אף על פי שתקע בו באיסור גזל כיון שבעיקר המצוה דהיינו השמיעה אין בה איסור גזל יצא ידי חובתו" – פתח בלשון הרמב"ם "אינו אלא השמיעה בלבד" וסיים "בעיקר המצוה דהיינו השמיעה". ובסימן תקפח, ו כתב "(אף על פי שעיקר מצות שמיעת שופר היא שמיעת קולו בלבד מכל מקום) אם התוקע הוא פטור ממצוה זו אינו מוציא אחרים ידי חובתן בתקיעתו וכו'", ושם ס"ז על חרש המדבר ואינו שומע "דכיון דאינו שומע לאו בר חיובא הוא דאין המצוה בתקיעה אלא בשמיעה". וראה מה שדן בזה בקובץ כינוס תורה ג (עמ' סז), וש"נ.

[49] פי"א הי"ד.

[50] ראש השנה טז, א.

[51] אבני נזר או"ח סי' מ.

[52] צפנת פענח על הרמב"ם הל' שופר פ"א. צ"פ על התורה פרשת בהר.

טעמי השיטות בפנימיות

חמשה ספקות

ראינו שיש ספק גדול בעצם המצוה, ובלשון הפסוקים הדבר סתום: נאמר רק "יום תרועה", לא כתוב שמצוה לתקוע, כמו שמדייקים האוחזים בשיטת הרמב"ם, אבל גם לא כתוב שמצוה לשמוע, כמו שמדייקים האוחזים בשיטת היראים. וכך נוצרו חמש האפשרויות, חמשה ספקות. ובכלל, כל עניינו של ראש השנה ומצות שופר בו נסתרים מאד בתורה[53].

והנה מצות שופר בראש השנה קשורה לראש העליון של הכתר, "רישא דלא ידע ולא אתידע". ומבואר בקבלה שברדל"א ישנם חמשה ספקות עצמיים (שאינם מוכרעים) בעצם גדר מהותו, כמו חמשת הספקות אצלנו בגדר תקיעת שופר. ברדל"א נמצא "חביון עוז העצמות", והגילוי שלו בנפש הוא בלשון החסידות גילוי "השלמות העצמית", וכמו שיבואר לקמן.

ראש השנה הוא יום הבריאה ("זה היום תחילת מעשיך"), "בראשית ברא", **בראשית** אותיות **ב-א תשרי**. ביום זה הכל חוזר לנקודת הראשית הראשונה לגמרי, שאינה נודעת כלל, רדל"א, ומשם הכל מתחדש – "תקעו בחדש שופר", התחדשות על ידי השופר. ועוד רמז: **רחמנא אמר תקעו** = **בראשית ברא** = **כתר מלכות** (המלכת המלך בראש השנה כדלקמן). הראש-הראשית של ראש השנה גוררת אחריה את כל השנה, "בתר רישא גופא אזיל".

רדל"א הוא כח האמונה בנפש, ושייך במיוחד לראש השנה, אמונה פשוטה לפני שמגיעים לידיעה, כדברי הרבי הרש"ב "כל השנה אני צריך לדעת את הקב"ה ואילו בראש השנה אני צריך להאמין בו". זהו סוד "פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה", אמונה פשוטה. התרועה, שבין התקיעות הפשוטות, היא בסוד הדעת – "אשרי העם יודעי תרועה" – דהיינו שסדר התקיעות הוא אמונה-דעת-אמונה. שרש הדעת הוא ברדל"א, והאמונה מולידה את הדעת, בסוד "**דלא** ידע ולא אתידע" ההופך לשם הקדוש **אלד**. אך גם לאחר הולדת הדעת צריך לחזור ו'להקיף' את הידיעה באמונה פשוטה.

המלכת הקב"ה בתקיעה

ולעצם המחלוקת: בדרך הפשט, ידוע מה שכתב הרס"ג שטעם תקיעת שופר בראש השנה הוא המלכת-הכתרת הקב"ה, "וכן עושין המלכים בתחלת מלכותם שתוקעין לפניהם בחצוצרות ובקרנות להודיע ולהשמיע בכל מקום התחלת מלכותם. וכן אנו ממליכין עלינו את הבורא ליום זה. וכך אמר דוד 'בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'"[54]. וברור שבהמלכת המלך התוקע עושה מצוה (לפחות) כמו השומע, "הריעו לפני המלך", שניהם משתתפים בהמלכת המלך. והרמז: **תוקע שומע** = **מלכות מלכות**. לפי זה מובנת גם דעת רס"ג עצמו שהמצוה היא התקיעה דוקא, או שעיקר המצוה בתקיעה, "**רחמנא אמר תקעו**" (שעולה **כתר מלכות** כנ"ל). ועוד רמז: כל הפסוק "**ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם**" = 4225 = 65, **אדני**, ברבוע. אדני הוא שם המלכת המלך!

ועוד, עיקר עבודת ראש השנה היא המלכת המלך על-ידי העם, "ויתנו לך כתר מלוכה" – עם-ציבור דוקא ולא יחידים, "אין מלך בלא עם", ודוקא "ברוב עם הדרת מלך", "ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם". "אתם נצבים היום [דא ראש השנה] כלכם לפני ה' אלהיכם... כל איש ישראל", "ויעשו כולם אגודה אחת". לכן מובן שגם אם התקיעה היא (עיקר) המצוה, היינו שאחד תוקע

---

[53] ראה רמב"ן ויקרא כג, כד. ובדרשת הרמב"ן לראש השנה.

[54] אבודרהם, סדר תפלת ראש השנה. זהו הראשון (והעיקרי) מעשה טעמים שכותב שם וראה בספר תום ודעת, בהוספה למאמר יום תרועה.

(לכתחילה) עבור כולם, "כל ישראל יוצאים בתקיעה אחת" – כדי שהמצוה הרמה והנשגבה הזו תתקיים כמצות הציבור.

לזה שייך גם עניין הערבות, "כל ישראל ערבים זה בזה", ולכן צריך שאחד יוציא את כולם (גם את היודעים לתקוע) כדי לבטא את הערבות. עיקר עבודת ההכנה בערב ראש השנה היא לחוש את הערבות, ובתקיעת שופר בראש השנה הערבות יוצאת מהכח אל הפועל. הערבות קשורה למלכות, כי כולם בטלים למלך (כמבואר בספר דרך מצוותיך בטעם מינוי מלך), וממילא מתקשרים גם זה בזה, והוא "כמלך בגדוד" כמו רבי בתוך קהל חסידים, והרמז במלה **ערבים** – **רבי** בתוך **עם**.

מכאן רמז גם לעבודת התשובה של ראש השנה (הקשורה כמובן לשופר), שצריך להיות תשובת הציבור, וכל אחד צריך לכוון בתשובה שלו שתתכלל בתשובת הכלל (שעיקרה במצות הציבור הראשונה להעמיד מלך ישראל היושב על כסא ה'[55], וכמבואר בכוונות תפילת ראש השנה בסה"ק יסוד ושרש העבודה).

ועוד בפנימיות: ידוע שתקיעת שופר רומזת לבריאת האדם (בראש השנה) שהיתה בדרך של "ויפח באפיו" – "מאן דנפח מתוכיה נפח", דהיינו נפיחת הפה העליון כביכול את הנשמה בתוך גוף האדם. בזה יש דגש כמובן על פעולת התוקע, פעולה שיש בה מאמץ, כמבואר שיש סוד גדול בכך שפני התוקע מאדימים[56], והוא להוציא מהעלם לגילוי את "השלמות העצמית" כנ"ל.

השמיעה מעוררת

אמנם הרמב"ם כתב "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם"[57], וטעם זה מתאים לשיטתו שהמצוה היא בשמיעה דוקא. וכן החינוך כתב בשרשי המצוה לעורר את האדם ליום הדין, "וקול השופר מעורר הרבה לב כל שומעיו". וכמו שמובא לעיל שזו כוונת הרמב"ם לקשר את עניין הזכרון לשמיעה דוקא (כמו שביאר מהר"ם אלשקר).

וכיו"ב כתב הריטב"א[58] "דהכא שמיעת השופר היא עיקר המצוה וכונת התורה כדי שיעור אדם לחזור בתשובה וגם שיכוון לרצות למדת הדין ביום הזה" (ומה שצריך גם כוונת משמיע, היינו שגם התוקע צריך לכוון לעורר את השומעים כנ"ל, ובזה מובן מדוע חש"ו אינו כשר לתקוע).

ובספר המנהיג כתב "שהשמיעה עיקר ולא התקיעה, שאין הבנת הלב תלוי בה", וגם בזה הדגש הוא על התשובה, "ולבבו יבין ושב".

ובדעת היראים וסיעתו יש לומר שיש ויש לתקיעה עצמה קשר לתשובה, כפי שהתבאר שהמאמץ של התוקע מגלה את השלמות העצמית, והרי השלמות העצמית מתעלמת בעקבות פגם הברית (כמבואר בחסידות), וממילא המאמץ של התקיעה לחדש את הגילוי הזה הוא עצמו התעוררות תשובה עליונה ועמוקה ביותר.

תקיעה ושמיעה – זכר ונקבה

בפנימיות: היחס בין תקיעה לשמיעה הוא זכר ונקבה. לשון תוקע שייך בזכר הפועל בכח (וכן בלשון חז"ל תוקע הוא כינוי לזיווג[59]), ולשון שמיעה שייך בנקבה המקבלת את הפעולה. כבר הוזכר ששורש השופר ברדל"א, וקשור לחמשה ספקות ברדל"א. והנה הספקות הללו הם ב'הרכבה' של חלקי מ"ה וב"ן, שרש הזכר והנקבה. ועוד, התבאר שהתרועה נמשכת מהדעת דרדל"א, דעת הוא לשון זיווג ("והאדם ידע את חוה אשתו", זיווג שהיה בראש השנה), ועל דעת

---

[55] וראה בספר מלכות ישראל על הקשר בין ראש השנה למצות מינוי מלך.

[56] שער הכוונות ר"ה דרוש ז.

[57] הלכות תשובה ג, ד.

[58] ר"ה לד, א.

[59] למשל יבמות נד, א "נפל מן הגג ונתקע".

דרדל"א נאמר "דרך גבר בעלמה" (מהדברים ש"לא ידעתים").

והנה עיקר הכוונה בראש השנה הוא בנין המלכות[60], ובזה מובן דעת הרמב"ם שהמצוה בשמיעה דוקא, או שעיקר המצוה בשמיעה – תיקון המלכות-הנוקבא. ומכל מקום לכו"ע צריך להיות גם בחינת הזכר, כנ"ל שכולם מודים שיש דין בתקיעה כמעשה המצוה. וכן מבואר בכוונות עד כמה חשוב מעשה התוקע, וצריך שיאדימו פניו.

ליתר דיוק, הרי "המעשה הוא העיקר"[61], והמלכות היא המעשה בכל מקום. אלא שיש שני צדדים מהו המעשה כאן: 'מעשה המצוה' (כהגדרת האחרונים) היא התקיעה, ואילו השמיעה היא 'קיום המצוה' שנעשה יחסית בדרך ממילא, שהרי השומע שומע מאליו (אלא שצריך כוונה לצאת). אולם מצד שני השמיעה היא העיקר, דהיינו שהיא עיקר המעשה בפועל. והנה "גדול המעשה [המכריח] יותר מן העושה"[62] – וכן כאן יש בחינה שגדול התוקע, המכריח את השומע לשמוע, יותר מן העושה-השומע (כמו שגדול הזכר, הכובש, יותר מהנקבה הנכבשת).

הרמב"ם כתב שתקיעת יובל היא להכרזה ולכן המצוה בתקיעה, ותקיעת ראש השנה היא לזכרון ולכן המצוה בשמיעה. ההכרזה קשורה לפעולת הזכר המשפיע (**כרז** אותיות **זכר**[63]) – בחינת התוקע. והזכרון תלוי בקליטה, בחינת הנקבה המקבלת – בחינת השומע. התוקע-המכריז שייך לחכמה, אבא, והשמיעה-הקליטה שייכת לבינה, אמא (וליתר דיוק, כמבואר בדא"ח: כח התפיסה הוא באמא עילאה, וכח הקליטה הוא בתבונה, "ואיש תבונה ידלנה"). זהו היחס בין ראיה לשמיעה, חכמה ובינה: בחכמה "רואים את הקולות" (ויש לומר שזו ראיית אדמומית פני התוקע) ובשמיעה זוכרים את הנשמע (דהיינו שחווית החכמה-ראיה היא בעצם למעלה מן הזמן, ואילו בינה-שמיעה נקלטת היטב בלב, בשמיעה פנימית, דערהער, לאורך זמן).

וכן ידוע שמלכויות זכרונות ושופרות הם כנגד שלשת האבות: מלכויות כנגד אברהם, שהמליכו אותו (ב"עמק המלך"), זכרונות כנגד יצחק, "זוכר הברית", ושופרות כנגד יעקב, "שופריה דיעקב" – שהם כנגד ראובן (ראיה), שמעון (שמיעה), ולוי (טעם ודעת, זיווג). אם כן, שמיעה היא כנגד זכרונות כנ"ל שזכרון שייך לשמיעה. ועוד, זכרון העקידה בברכת זכרונות, הוא שאברהם עושה מעשה, בחינת התוקע בשופר (של איל, זכר לאילו של יצחק), ויצחק הוא השומע-מקבל במסירות נפש את המעשה הזה[64].

זכר ונקבה בשופר

גם בשופר עצמו יש חלוקה מובהקת של זכר ונקבה: "שאין נקרא שופר אלא קרנים החלולים שיש להם זכרות בפנים ונקלף גידן מן הזכרות כגון של כבשים ואילים ועזים כי שופר הוא מלשון שפופרת"[65]. דהיינו שהשופר עצמו הוא הנקבה, בית הקיבול החיצוני, שבתוכו נמצא הזכרות (ומה

---

[60] כמבואר באריכות באריז"ל. בנין המלכות הוא בכל עשרת ימי תשובה, ומתחיל בראש השנה בכתר של המלכות.

[61] לשון הרבי, לפי אבות ג, טו "והכל לפי רוב המעשה".

[62] בבא בתרא ט, א.

[63] זכר גם במשמעות של זכרון – מצות השמיעה דר"ה – וי"ל שהכרזה (**כרז**) היא פעולת הזכר עצמו וענין הזכרון (**זכר**) הוא הקבלה-הקליטה הפנימית מהזכר בנקבה, מצות השמיעה, ודוק.

[64] אמנם דוקא על יצחק לא נאמר "וזכרתי" – כי אפרו צבור ומונח על גבי המזבח. כלומר, זכירה שייכת על דבר שאינו נראה, אלא נקלט במוח הזכרון (וכאילו נראה שם, בסוד יחוד ישסו"ת, וד"ל). בדרך כלל, זוהי בחינת יצחק, אבל כאן יש בחינה של לעתיד לבוא שדוקא בחינת יצחק מתאמתת ונראית לעינים, ואומרים לו "אבינו אתה".

[65] לשון אדה"ז תקפו, א.

שהוא עצם אחד נקרא קרן ופסול). התקיעה היא בחלק הפנימי, במקום שבו היה הזכרות, אך היא מלובשת בנקבות (החלק החיצוני) – ללא המקבל-הנוקבא אין הבעה-שמיעה במציאות, ולכן השמיעה היא העיקר, המעשה הוא העיקר.

החלוקה בין זכר ונקבה מקבילה בכ״מ להבדל בין דאורייתא ודרבנן, התורה שבכתב היא ״מוסר אביך״ ותורה שבעל-פה היא ״תורת אמך״. וכן כאן התבאר שיש מקום לומר שהדין דאורייתא נוטה שהמצוה בתקיעה, כשיטת היראים וסיעתו, אבל חכמים אמרו שהעיקר הוא השמיעה. גם ההבדל בין המקדש לגבולין לדעת הרוגאטשובר מתאים לזה, המקדש דומה לתורה שבכתב והגבולין לתורה שבעל פה.

ועוד, בחינת התוקע שבשופר היא בראיית השופר, כמבואר בגמרא ששיעור שופר הוא כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן[66].

והנה נאמר ״עלה אלהים בתרועה הוי׳ בקול שופר״[67], ומבואר שבתקיעת שופר ה׳ עולה מכסא דין (שם אלהים) ויושב על כסא רחמים (שם הוי׳). ויש לומר שהרישא ״בתרועה״ מדבר על התקיעה עצמה (ולא נאמר ״בקול תרועה״), והסיפא ״בקול שופר״ מדבר על שמיעת קול השופר (כנוסח ״לשמוע קול שופר״, או ״בקול שופר״, כדלקמן) – דהיינו שע״י התקיעה ה׳ עומד מכסא דין, ועל ידי השמיעה יושב על כסא רחמים. וגם מזה מובן שהשמיעה היא עיקר המצוה, הישיבה על כסא רחמים, והתקיעה היא המעשה המכשיר ומקדים.

מצות היום בתרועה

והנה ראש השנה נקרא ״יום תרועה״, ״זכרון תרועה״, אע״פ שיש גם תקיעה, פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה. אלא שהתקיעה הפשוטה נלמדת מיובל בגזירה שוה (שביובל נאמר ״והעברת שופר... תעבירו שופר״, העברת קול פשוט). מכאן שבראש השנה עיקר המצוה בתרועה והתקיעות רק ׳מלוות׳ אותה לפניה ולאחריה, ׳מצות היום בתרועה׳ – על דרך היחס בין שופר לחצוצרות בראש השנה, שופר באמצע וחצוצרות בצדדים, שעל זה נאמר ״מצות היום בשופר״ (וראה לקמן שיש ראשונים שביארו בטעם שמברכים לשמוע קול שופר, ולא לתקוע, כדי לכלול קול התרועה ולא רק תקיעה).

מכאן יש לדרוש, שהתקיעה הפשוטה קשורה לעצם פעולת התקיעה (שהיא המצוה ביובל) ואילו התרועה (השבורה) היא על שם השמיעה, שהיא (עיקר) המצוה בראש השנה לשיטת הרמב״ם. אמנם גם בראש השנה מצטרפת התקיעה, וגם ביובל נמצאת התרועה (״והעברת שופר תרועה״), אלא שבר״ה העיקר הוא השמיעה (תרועה) וביובל העיקר הוא התקיעה [ולהעיר עוד: בעל ׳הכתב והקבלה׳ מפרש יפה שהמלה ״שופר״ עצמה פירושה גם החפץ וגם הקול, ולכן מסיק שמי שברך ״לשמוע שופר״ יצא ידי חובה].

והנה לתרועה יש כמה משמעויות: ביובל היא ביטוי של שמחה, כמו הפשט של התרועה ביובל, תרועת שמחה על שחרור-דרור העבדים (ובמלה ״והעברת״ רמז ל**עבד**ים דרור). משמעות נוספת מלשון שבירה (כמו ״תרועם בשבט ברזל״). ומשמעות שלישית מלשון חבה ורעות, כמו שפירש רש״י על הפסוק ״ותרועת מלך בו״. ומבאר אדמו״ר הזקן (בלקו״ת פרשת בלק) שלשון שבירה ולשון חבה ורעות נמצאים יחד בשבת ובראש השנה: שעל ידי הגילוי של חבה ורעות בשבת, רעוא דכל רעוין, ״באור פני מלך

---

[66] ראש השנה כז, ב. וראה שו״ע תקפו, ט ובביאור הלכה שם, דעות בפוסקים אם זה דאורייתא או דרבנן. שיעור זה הוא קצת יותר מטפח (והרמז: **טפח** ועוד שני כוללים (שיראה לכאן ולכאן) = 99, ועוד **שופר** = 685, מספר השראה שעולה 5 פעמים 137).

[67] **עלה אלהים בתרועה הוי׳ בקול שופר** = 7 פעמים 232, עסמ״ב (ד״פ **חן**) = **הוי׳ אלהים** (סוד **יבק**, 7 פעמים 16) ועוד 1512 (7 פעמים 216, **יראה-ראיה**).

חיים", נשברים כל הדינים המבדילים בינינו לבין אבינו שבשמים, המתקת הדינים (וכיו"ב בכתב והקבלה). וכן מבואר בדא"ח שכאשר חל ראש השנה בשבת אין תוקעים בשופר היינו (בפנימיות) מפני שענג שבת ממשיך את המשכת השופר, דהיינו שתרועה מלשון חבה ורעות פועלת את שבירת הדינים.

מכל זה נראה שקול התקיעה (הפשוטה) קשור יותר למדת הדין, וקול התרועה הוא בעיקר על שם החבה, המתקת הדין (והוא פשט הפסוק "עלה אלהים בתרועה", על ידי התרועה מדת הדין עולה ומסתלקת). וזה מתאים למבואר שהתרועה היא כשמיעה ביחס לתקיעה. בפעולת התקיעה יש הרבה גבורה (פניו מתאדמים כנ"ל), ואילו הרגשת התענוג של השופר – שופר מלשון שופרא – היא בעיקר בשמיעה, "השמיעיני את קולך כי קולך ערב". לפי זה מובן שבשבת מגיעים לגילוי התענוג במה שאומרים ומשמיעים לאזן את ברכת שופרות שהיא עיקר גילוי התענוג הפשוט בהמלכת המלך (כמבואר בדא"ח). והדבר רמוז בלשון הגמרא "אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות... ובמה בשופר [הפשט הוא בתקיעת שופר, אבל בשבת היינו באמירת שופרות, המשך ל'אמרו לפני']".

נוסח הברכה

בנוסח הברכה יש ארבע דעות:

א. דעת הרמב"ם והשו"ע "לשמוע קול שופר", וכן מביאים הראשונים בשם הירושלמי ובשם רב האי גאון. ובפשטות זה מפני שהשמיעה היא עיקר המצוה (כמ"ש הרא"ש בשם בה"ג, וכיו"ב בעוד ראשונים), אבל יש שכתבו טעם אחר, ש"לשמוע קול שופר" כולל כל הקולות, תקיעה ותרועה[68].

ב. נוסח אחר הוא "לשמוע בקול שופר" כמו שמובא בהרבה ראשונים (וחלקם בשם הירושלמי), ואמנם הפוסקים דחו דעה זו מהלכה כיון ש"לשמוע בקול" פירושו לציית לקולו, ומכל מקום כתבו כמה אחרונים שבדיעבד אם ברך "בקול" יצא ידי חובה[69], וכן מובא במפרשי השו"ע[70] שהיא דעת המקובלים. ויש לומר בטעם נוסח זה שהוא ע"פ הפסוק "הוי' בקול שופר", ועוד (בפנימיות עכ"פ) שפירושו לשמוע-להבין את המסר של השופר (כמו המלכת ה' וחזרה בתשובה כנ"ל, וכן לשמוע את "הוי' בקול שופר" ישיבת ה' על כסא רחמים).

ג. דעת היראים והסמ"ג "על תקיעת שופר".

ד. ויש שכתבו הנוסח "לתקוע בשופר"[71], אך דעת היראים וסיעתו מבוארת בכך שהתקיעה יכולה להיעשות בידי אחרים ובכל כהאי גוונא מברכים "על"[72].

מלבד כל זה, לדעת בעל המאור, תחילה לא היה מטבע מיוחד של ברכה על שופר, כיון שיש את סדר הברכות, מלכויות זכרונות ושופרות, ועיקר

---

[68] אבודרהם בהלכות פורים: "יש אומרים טעם אחר כי בשופר צריך לברך לשמוע ואין לברך לתקוע מפני שיש שם תרועה ושברים שאינן נקראים תקיעה וגם אין לברך להריע בשופר מפני שיש שם תקיעה שהיא פשוטה".

[69] כ"כ אליה רבה, פרי מגדים ומשנה ברורה. ואע"פ שבדברי אדמו"ר הזקן לא מפורש, נראה שהוא מודה לזה. ולדעת הפר"ח שאם ברך "על תקיעת שופר" לא יצא ידי חובה, יתכן שגם אם ברך "לשמוע בקול שופר" לא יצא ידי חובה.

[70] כן הוא במקור חיים בסוף השו"ע בשם הדברי שלמה (וכן דעת ראבי"ה ומהרי"ל לברך "בקול שופר"), עיי"ש.

[71] מחזור ויטרי שמח בשם רב יהודאי. רבינו יהונתן על הרי"ף פסחים ז ע"ב. ספר המנהיג הלכות ראש השנה עמ' שטו בשם יסוד העמרמי ושכן מנהג אלמניא. ובשאילתות שאילתא קעא יש חילופי נוסחים, ראה שם בהעמק שאלה, ושם בשאילת שלום כותב שלהלכה אם ברך לתקוע יצא ידי חובה.

[72] אלא שיש שיטות שונות מתי מברכים ב-ל ומתי ב-על, ראה אנצ"ת ערך ברכת המצוות וש"נ.

התקיעות הם על סדר ברכות אלו. ורק אחר כך נקבע מטבע קצר של ברכת השופר בפני עצמה.

נוסח הברכה בפנימיות

כאמור, להלכה נפסק שיצא (בדיעבד) בכל הנוסחים, דוגמה מובהקת ל"אלו ואלו דברי אלהים חיים".

ארבע הדעות מכוונות כנגד ארבע אותיות שם הוי' ב"ה. לשון תקיעה היינו הזכרים, י-ו, כנ"ל שתקיעה שייכת לזכר, ולשון שמיעה היינו הנקבות, ה-ה, כנ"ל ששמיעה שייכת לנקבה. ובפרט:

"על תקיעת שופר" כנגד **י**, חכמה. נוסח זה (לעומת "לתקוע") מתייחס לעצם התקיעה שנעשית גם ע"י אחר ולכן שייך לחכמה המופשטת יותר. וכן דעת רבינו תם, המכוון בכל מקום כנגד מוחין דאבא (כידוע בענין תפילין דר"ת[73]);

"לשמוע בקול שופר" כנגד **ה** עילאה, בינה. לשמוע-להבין את המשמעות שייך לבינה כמובן. זהו נוסח המקובלים, קבלה שייך לבינה.

"לתקוע בשופר" כנגד **ו**, פרצוף הזכר (ז"א) – פעולת התקיעה עצמה, עד שיתאדמו פני התוקע (הפנים של ז"א);

"לשמוע קול שופר" כנגד **ה** תתאה, מלכות. במלכות מודגש ש"המעשה הוא העיקר", וכאן העשיה היא השמיעה כפשוטה, המעשה השוה בכולם. **מעשה** אותיות **שמעה**. לשיטה זו יש להוסיף את דברי הכתב-והקבלה שבדיעבד יצא אם ברך "לשמוע שופר", שייך למלכות שעניינה לקצר ולפסוק.

דעת בעל המאור, שלכתחילה כלל לא נתקנה ברכה, היא בבחינת "קוצו של **י**" בפרצוף זה. ולסיכום:

קוצו של **י**	לכתחילה לא נתקנה ברכה
י	"על תקיעת שופר"
ה	"לשמוע בקול שופר"
ו	"לתקוע בשופר"
ה	"לשמוע קול שופר"

ט"ו תמוז ע"ח - כפ"ח

ביאורי אור החיים לפרשת בלק

ברית משולם-זוסיל ש' ויט הכהן

א. הרבי ר' זושא ובעל אור החיים הקדוש

הרב[1] שר הפיוט "ידידי רועי מקימי".

נגנו "אלי אתה", אבי הבן חזר מאמר, ניגון אחרי מאמר.

תענוג הרבי ר' זושא והקשר לבעל אור החיים

לחיים לחיים, מזל טוב. הרך הנימול נקרא משולם-זוסיל, כפי שהרבי ר' זושא חותם את עצמו בהסכמה לתניא – אז יש להניח שזהו הנוסח הנכון לשם של הרבי ר' זושא. משולם מלשון שלום – שלום הוא שלמות, משולם כמו מושלם – וזושא, זוסיל, היינו מתיקות, מתוק. צריך לומר שהוא שלם במתיקות שלו, כולו אומר תענוג, כולו מותק. אם עושים את חשבון השם, איך שהוא חותם את עצמו – **משולם-זוסיל** – הוא שוה בדיוק **תענוג**, הילד הזה כולו אומר תענוג. **תענוג** הוא מספר מושלם – משולם – **חיה-חדוה** ברבוע.

אתמול[2] דברנו על רצון ותענוג. יש אנשים, רוב האנשים, שהעבודה שלהם היא לעורר רצון –

---

[73] ראה אשא עיני, מאמר תפילין דרש"י ותפילין דר"ת.

[1] נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה.

[2] התוועדות אור לט"ו תמוז – הילולת בעל אור החיים הקדוש בעיה"ק חברון.

"עשה רצונך כרצונו" ו"בטל רצונך מפני רצונו". גם בארץ ישראל, יש את הרצון של ארץ ישראל – "למה נקרא שמה ארץ? שרצתה לעשות רצון קונה" – ויש גם את התענוג של ארץ ישראל, תענוג להיות כאן, "ארץ החיים", "כי עמך מקור חיים באורך נראה אור" וכתוב בחסידות ש"מקור חיים" היינו מקור כל התענוגים. זהו כבר קשר בין הרבי ר' זושא לבעל אור החיים הקדוש, שהיום יום ההילולא שלו – צריך להזכיר אותו, הוא ודאי השתתף אתנו כאן בברית המילה. גם רבי זושא היה פה וגם האור החיים היה פה. שוב, המכנה המשותף ביניהם הוא תענוג, חיים.

אתמול אמרנו רמז ביחס לשם בעל אור החיים הקדוש, **רבי חיים בן עטר**, שעולה **יג** פעמים **מז**, סוד "[ולו] **אחד בהם**". **מז** הוא ר"ת **מ**שולם **ז**וסיל. **רבי משולם זוסיל** = 741 = **יג** פעמים **נז** שהוא משולש **לח**. ממוצע שני הצדיקים הוא 676, **הוי'** ב"ה ברבוע! **יג** פעמים **מז** עולה **תורה**, כפי שאמרנו, אך לא אמרנו דבר פשוט – התורה עצמה היא תורת חיים, "כי הם חיינו ואורך ימינו", תורה של תענוג.

גילוי התענוג בתורה

גם בתורה, יש שלומדים תורה בבחינת אחור, לגלות את הרצון – מה שה' רוצה ממני. גם ה"לשמה" שלהם הוא לשם קיום המצוות בפועל, "לשמה" על מנת לעשות – כוונה מצד החיצוניות, מצד האחור. אצל מי שזוכה לפנימיות התורה ה"לשמה" הוא עצם התענוג, השעשועים שבלימוד "תורת הוי' תמימה" הוא נמצא יחד עם הקב"ה, משתעשע עם ה'.

רבי זושא ודאי למד תורה בבחינת פנים, הוא ה"קדם". ידוע שהמגיד כתב על אדמו"ר הזקן שיש לו חכמה, בינה ודעת עד אין סוף (ושעל כן יש להתיעץ אתו ולקבל את דעתו בכל דבר), אבל הרבי ר' זושא עלה מזו הדרך – למעלה מחב"ד יש עתיקא, תענוג.

איך עוד אני יודע שרבי זושא הוא ענין של תענוג? גם סיפור מפורסם, שמישהו בא עם צרות למגיד והמגיד שלח אותו לתלמידו רבי זושא שיעזור לו. הוא בא לרבי זושא עם הצרות שלו ואמר שהרבי שלח אותי אליך לתת לי עצה טובה. הוא אמר שמאד מתפלא שהרבי שלח אותו אליו – 'בכלל איני מבין במה מדובר, מהן צרות, יסורים? אצלי אין כזה דבר, אין לי צרות בחיים'. הרבי ר' זושא היה בעל יסורים – איך אין לו צרות? כי כולו נמצא בעולם התענוג, שעשוע, עתיקא, "למעלה מזה הדרך".

ב. אוה"ח: השתלשלות התורה בברכת "כנחלים נטיו וגו'"[3]

המים בברכת "מה טבו"

התורה היא "תורת חיים", כנ"ל, ולכן היא גם נמשלה למים – "אין מים אלא תורה". מי התורה הם מים חיים – מה הקשר? "מים מצמיחים כל מיני תענוג". גם קשור לפרשתנו, פרשת בלק, דווקא בברכות השלישיות-העיקריות. בלעם מתחיל "מה טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל" וממשיך "כנחלים נטיו כגנת עלי נהר כאהלים נטע הוי' כארזים עלי מים. יזל מים מדליו וזרעו במים רבים וירם מאגג מלכו ותנשא מלכֻתו". רואים שעיקר הברכות האלה הוא מים.

יש כאן עשר ברכות בפרטיות (כמבואר בחז"ל), אבל כמה מים יש בהם? מתחיל מ"נחלים", אחר כך "כגנת עלי נהר", נהר מים, אחר כך "כארזים עלי מים... יזל מים... וזרעו במים רבים". יש כאן חמשה מים, הרבה מים, הרבה תענוג, הרבה חיים. מהם חמשה מים? חמשה חסדים. הרבה פעמים חסדים הם למעלה מעלה בקדש, עד עתיקא. יש מאמר של רבי הלל, על פי אדמו"ר האמצעי,

---

[3] מתוכן פרק זה פורסמה נקודה מעובדת "זורימת מי התורה" – עיי"ש.

שמים הם סוד האין בין יש ליש, בין כל שתי מדרגות של סדר ההשתלשלות, הכח האלקי המזרים מלמעלה מעלה עד אין קץ ועד למטה מטה עד אין תכלית (כטבע המים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך).

רמזי המים בברכה

נעשה שני חשבונות: כתוב "כנחלים" וכו' – הסדר הוא **נחל-נהר-מים-מים-מים**, שוה **תריג** בדיוק. סימן שכל התורה כולה, כל **תריג** המצות, היא בשביל התענוג. אמרנו שה"אחור" של התורה הוא הרצון, מה שה' רוצה, אבל פנימיות התורה היא פשוט להשתעשע עם הקב"ה, כמו אבא ובן שלומדים יחד – שעשוע. אנחנו "למודי הוי'" – לומדים עם ה' ומדברים איתו, משתעשעים יחד (כמ"ש "ואהיה שעשועים יום יום... ושעשועי את בני אדם"). כך לה' יש הכי הרבה נחת, שאנחנו מתענגים בעסק תורתו.

תריג בחכמת המספר הוא מספר השראה – **חי** ברבוע ועוד **טוב** ברבוע.

כמו שכתוב – **כנחלים-נהר-מים-מים-במים** – הוספנו **עב** (**חסד**, מים), אותיות **בכים**, ר"ת "**ב**רוך **כ**בוד הוי' **מ**מקומו", סוד "מים תחתונים **בכים** כו'", כמבואר סוד זה בחסידות. והוא עולה 685. מה הקשר בין 613 ל-685? אלה שני מספרי השראה עוקבים. מספר ההשראה שאחרי **תריג** הוא 19 ברבוע ועוד 18 ברבוע = 685 (במ"א הסברנו שהוא סוד היחוד של **בעז-רות**). את המספר **תריג** אי אפשר לחלק, אבל מה הערך הממוצע של חמש המלים כמו שמופיעות, כלומר 685 חלקי 5? 137, **קבלה**, פנימיות התורה. 137 הוא מספר מאד חשוב בפני עצמו, סוד של מעשה בראשית (הערך הממוצע של שלש אותיות **תהו** שעולה בגימטריא **יש מאין**). אם כן, מים חיים ותענוג מאד עיקריים בברכות אלה.

פירוש בעל אוה"ח – ארבע כתות צדיקים בענין התורה

אחרי זה נאמר איך בעל ההילולא של היום, בעל אור החיים, מפרש את הפסוק הראשון – "כנחלים נטיו כגנת עלי נהר כאהלים נטע הוי' כארזים עלי מים". הוא מסביר שאלה ארבע כתות של לומדי תורה, ששייכים לתורה (ורמז שהכל שייך לתורה, "עץ חיים היא למחזיקים בה": "**כנחלים נטיו**" עולה "**עץ החיים**" – הנטוע "על פלגי מים" של אותו נחל נובע – העולה **אור הוי'**, מספר ה'אהבה' ה-**אהבה**, כנודע).

בברית מילה צריך לברך הרך הנימול שיהיה חסיד ירא שמים ולמדן, שיגדל להיות מאור לעם ישראל, שיהיה תלמיד חכם שיהיה תענוג בתורה שלומד – גם בשבילו, "אור המאיר לעצמו", וגם לאחרים שילמד אותם, "אור המאיר לזולתו". "כאהלים נטע הוי'" – אהלים הם בשם, אבל דורשים גם לשון אהל (כשני הפירושים שמביא רש"י בפשוטו של מקרא), "יעקב איש תם ישב אהלים" (**אהלים** אותיות **אלהים** – על ידי שהוא "ישב אהלים", ש"תורתו אומנותו", מתקיים בו "אני אמרתי **אלהים** אתם", וכידוע ש"אלהים" בתורה הוא גם לשון דיינים, עליהם נאמר "אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט... אני אמרתי אלהים אתם"). יש שני **אהל**ים – אהל הוא אור (לשון "יהל אור") – **אור** ה**מאיר** ל**עצמו** ו**אור** ה**מאיר** ל**זולתו**.

איך הוא מסביר? אומר שיש יחידי סגולה, וככלל היינו חד בדרא. הדוגמה היא שמואל הרמתי, שמסתובב בכל ישראל, מגיע לכל מקום ומקום, כדי להפיץ תורה – טורח בגופו.

יש מדרגה פחותה משמואל הרמתי, שהיא מדרגת הסנהדרין. כל מי שבא לדרוש את ה' מקבל מהם הוראה וחוזר הביתה – הם לא טורחים להסתובב, יושבים במקום וצריך לעלות להר הבית, ללשכת הגזית, ולשאול אותם. הוא כותב שמדרגה זו פתוחה מהראשונה. כבר הרווחנו מוסר השכל מאד חשוב, שמי שמוסר את הנפש באמת על התורה, הוא באמת ה"חד בדרא", שמואל הנביא ששקול כנגד משה ואהרן, לא מסתפק בכך שיושב בית ולומד תורה, הוא צריך להסתובב וללמד תורה בכל מקום. מי היה ככה בתולדות החסידות? הבעל שם טוב, ככה זה

התחיל. בעל אור החיים פחות או יותר בן אותו דור, שנתיים גדול מהבעש"ט. אותו אחד כשמואל נקרא נחל – זורם ומגיע לכל מקום. יתכן שגם רומז לפסוק "נחל נובע מקור חכמה". פחות ממנו "כגנת עלי נהר" – כמו גן, שאינו נייד, ומי שרוצה להנות ממנו צריך להגיע לגן, יכול לקחת משם פרי ולהביא הביתה. אומר שכך הסנהדרין. קצת פלא שלא מביא פסוק מפורש שדורשים חז"ל, שהסנהדרין נקראו "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג". חז"ל אומרים ש"אגן" הוא הסנהדרין וכאן כותב שהם "גן" – יושבים במקום אחד, וכדי להנות מפירותיהם צריך לבוא לקחת.

אחר כך, הוא אומר, יש מדרגה שלישית – "כאהלים נטע הוי". דורש מלשון אהל ואומר שהיינו ת"ח היושב בבית כנסת שלו – לכל אחד יש בית כנסת, גם בבית שלו, כמו שאומר השל"ה שצריך לייחד חדר בבית לתורה ותפלה. הוא לאו דווקא בעל הוראה, וגם לא יוצא ללמד – הוא מתמיד, "תורתו אומנתו" רק לומד תורה. יש לו מדרגה מאד גבוהה, אך לא מהנה את הרבים במה שה' זיכה אותו. זו כבר כת פחותה.

אחר כך, מתאים לסוף – "כארזים עלי מים". מי הם הארזים? לארז אין פירות. סימן שמדובר ביהודים שלא כל כך לומדים תורה, והוא מסביר שהיינו הגבירים שבדור, הזבולון ביחס ליששכר, אלו שמחזיקים את כל דרגות הת"ח – משמואל, דרך הסנהדרין, דרך האברכים הרציניים שלומדים תורה כל היום. מי צריך להחזיק אותם? הארזים. הארז בלבבון תקיף מאד בקדושה, אף שלא לומד כ"כ הרבה תורה. הוא "עלי מים", "אין מים אלא תורה" – הוא גם נחשב לתורה. שוב, הווארט שמחלק פסוק זה לארבע מדרגות בהן לומדים תורה.

ארבע המדרגות בסוד הוי'

הוא משאיר לנו את ההתבוננות הפשוטה, שמן הסתם המדרגות שלו הן כנגד י-ה-ו-ה[4]. באמת ככה בצורה מאד ברורה:

משה ואהרן של הדור – שמואל (ששקול כמשה ואהרן) – הם ה-**י** של שם הוי'. זהו עצם דרגת התורה ("אורייתא מחכמה נפקת"), תכלית מתן תורה. זה אחד שדרכו עוברת מסורת התורה מדור לדור. מה המשותף למשה ואהרן (הכלולים יחד בשמואל הרמתי) לפי הקבלה? **משה** הוא סוד **קפד-קסא** ו**אהרן** הוא סוד **עב-קפד**. מה המשותף? שם **קפד**, אחורי אבא, אחורי החכמה, כח ההשפעה של החכמה לספירות, לפרצופים ולעולמות שלמטה ממנו. המשותף שלהם הוא הכח של "**פקד פקדתי**" (הסימן של השנה הזו, **תשע"ח**) – להחיות עם רב עם **הדפק** של התורה בתוך עם ישראל. זו המדרגה המשותפת שלהם.

שבעים הזקנים של הסנהדרין שיושבים, כתוב בפירוש שהם בסוד ה-**ע** רבתי של "**שמע**" – ז"ת דאמא. משה שבדור ואהרן שבדור והסנהדרין היינו כמו שבעים הזקנים שמשה מאציל עליהם מרוחו – שותפים עמו בנשיאת העול של הנהגת העדה. הקשר ביניהם, בין שמואל לסנהדרין, הוא קשר של תרדלמ"ל (**שמואל** עב"כ = **סנהדרין**. **שמואל סנהדרין** = **חשמל חשמל**, יהלום **זך** וכו').

אחר כך כל תלמידי החכמים, שכל אחד לומד לעצמו, ללא כח להשפיע, הם מצד הז"א. כאן יש לנו פירוש חדש וחשוב מאד לזעיר אנפין ואריך אנפין. גם לזעיר אנפין יש מוחין – מוחין דז"א – אבל הוא קטן. קטן היינו מי שאין לו כח להשפיע. הגדר של גדול, כמו "זה הקטן גדול יהיה" – כעת התינוק קטן אך יהיה גדול – קטן אינו משפיע, אך הוא עתיד להיות גדול ומשפיע. זעיר אנפין הוא

---

[4] ורמז העולה מכך: שני הזכרים (**י-ו**): **כנחלים נטיו**... **כאהלים נטע הוי'** = 494, כפולת 13, שתי הנקבות (**ה-ה**): **כגנת עלי נהר**... **כארזים עלי מים** = 1316, כפולת 7 (מתאים לכלל שהיחס בין כפולת 13 לכפולת 7 רומז ליחס זכר-נקבה).

קטן. כל מי שבבחינת ז״א, עם המוחין דז״א, הוא הכת השלישית של האור החיים. עליו כתוב ״כאהלים נטע הוי״ — ה׳ נטע אותם, כל הכבוד להם, כל אחד מהם הוא קטע בפני עצמו. ז״א נקרא ו״ק — כל קצה הוא קטע בפני עצמו, אבל לא משפיע על כל עם ישראל.

מי הארזים? במלכות — מי שנותן כח ללומדים ללמוד, מחזיק את התורה. האור החיים ייסד ״מדרש כנסת ישראל״, והצליח מאד — שאחרים לא הצליחו — למצוא מימון קבוע לישיבתו, בעיקר מאנשי ליוורנו. כשהיגע לארץ ולירושלים עיר הקדש הוא לא נפל על הצבור. הביא 30 אנשים לארץ ישראל, וסדר תשלום עוד לפני שהגיע — לקח לו הרבה זמן והרבה מאמץ, אבל היה חשוב אצלו, שחייב לבוא לארץ מסודר.

פעם למדנו[5] את האבני נזר, שכותב שיש מצוה לכל אחד לעלות לארץ, אבל יש בכך חסרון כשאינך מסודר מבחינת פרנסה. מי שקיים זאת — לא היה מסודר שצריך לעבוד, אבל מסודר — הוא בעל אור החיים הקדוש. יש לו ״ארזים עלי מים״. זהו הבסיס, המלכות.

אם כן, אפשר להקביל כך את ארבע הדרגות שכותב כנגד י-ה-ו-ה בצורה מאד יפה. הכל מים, תענוג, ״מים מצמיחים כל מיני תענוג״:

י כנחלים נטיו
״חד בדרא״ המפיץ תורה בכל מקום
ה כגנות עלי נהר
הסנהדרין בלשכת הגזית
ו כאהלים נטע הוי׳
תלמידי חכמים הלומדים לעצמם
ה כארזים עלי מים
תומכי תורה

ג. ״וירם מאגג מלכו״ — סודו של אגג

אגג — המעבר ממלכות בית שאול למלכות בית דוד (בדרך למשיח)

כעת נאמר איך הוא מפרש את החלק השני של הפסוק הבא — ״וירם מאגג מלכו ותנשא מלכותו״. איך הגיע אגג לכאן? הרי הוא מלך עמלק, שהיה בזמן שאול המלך. המן מתייחס אליו. מה הוא עושה כאן בתורה? אולי כל מלכי עמלק נקראים אגג — כמו פרעה ואבימלך — ובכל אופן מאד אומר דרשני מה רוצים כאן מאגג.

יש מפרשים (כולל רש״י על התורה) שזו נבואה על שאול — ״וירם מאגג מלכו״ היינו שאול שרם מאגג ונצח אותו. מה אומר האור החיים? גם אומר שזו נבואה, אבל קצת הפוכה — מכיון ששאול לא הרג את אגג נולד המן, כדברי חז״ל, וממילא קצת קשה לשבח את שאול בענין אגג. לכן בעל אור החיים הקדוש אומר משהו אחר, שבזכות אגג ה׳ החליף את המלכות, לקח את המלכות משאול והעבירה לדוד מלכא משיחא.

לכן שמואל הנביא, לפני שהורג את אגג, אומר ״וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם״, נצח ישראל הוא מלכות בית דוד (כת״י). הוא אומר ווארט מופלא, ווארט של אור החיים, ש״מלכו״ הוא דוד המלך, או דוד הראשון או דוד האחרון, מלך המשיח (שני פירושים שלו[6]), ושכל מלכות דוד היא בזכות אגג — בזכות

---

[5] שיעור י״ז חשון ע״ב — עיי״ש.

[6] וזה לשונו:

ואמר וירום מאגג מלכו – כאן גילה מלכות ישראל הקיימת שהתחילה מאגג שהיא מלכות עמלק ב, ראשונה שעשה שאול, ומשם נפסקה מלכות שאול, ונתנה לרעהו הטוב שהוא דוד:

וטעם שכינה התחלת מלכותו מאגג, להעיר סיבת הדבר שהיה מצד אגג, פירוש שהניחו שאול חי, ולא הרגו, כאמרם ז״ל (מגילה יג) שבאותה הלילה השריין אגג זרע עמלק, וזה סיבה לעקירת מלכות שאול, ולרומם מלכות בית דוד ותנשא מלכותו היא מלכות המשיח שהוא דוד, דכתיב (יחזקאל לז כד)

ששאול לא טפל באגג זה גרם שדוד עלה לגדולה. דוד לא הרג אותו, לא עשה לו שום דבר – היה לו עסק בעיקר עם פלשתים, החל מהריגתו את גלית. לדוד הראשון לא היה עסק כל כך עם עמלק, עם קיום מצות "תמחה את זכר עמלק גו'". רואים מכאן שאגג קשור בעצם לדוד אף על פי ששאול זה שנלחם אתו.

נמצא שיש משהו בתוך אגג שהוא מעבר בין שאול לדוד (**אגג מלך עמלק** = **שאול**, ואילו **דוד** = **אגג אגג**, היחס ביניהם הוא סוד "שלם וחצי"). אנחנו מדברים הרבה על כך שדורנו הוא דור המעבר בין מלכות שאול למלכות דוד (ב"קומי אורי" ועוד). אתמול אמרנו ווארט בשם אחד מדור המייסדים של המדינה שהממסד הקיים שייך לדורו של יפתח אבל אתם (התכוון אלינו) כבר שייכים לדורו של שמואל. כך הוא הבין ויש צדק בדבריו אך גם י"ל שהממסד הקיים הוא בחינת מלכות שאול ומה שאנחנו רוצים באמת הוא מלכות דוד (שניהם נמשחו על ידי שמואל, זה בפך וזה בקרן). מה צריך בשביל לעבור ממלכות שאול למלכות דוד? אגג, "וירם מאגג מלכו".

משהו מופלא ביותר: כמה שוה **שאול-אגג-דוד** (צריך אגג ביניהם)? **משיח**! דוד המלך מקפיד לקרוא לשאול "משיח הוי'", והוא עצמו "משיח הוי'", שניהם נמשחו (על ידי שמואל הרמתי כנ"ל). **אגג** בפני עצמו, הכח המחבר, שוה 7, מספר חשוב, "כל השביעין חביבין".

"וירם... ותנשא" – הדרך ל"ירום ונשא"

עמלק הוא **ספק**, כך אומר הבעל שם טוב. כנראה שבין היש של שאול – כל יש הוא ודאי – ליש של דוד צריך את הספק של אגג. שאול לא יודע איך לפתור את הספק – לכן לא הורג אותו, משאיר אותו בספק. צריך את שמואל שיהרוג אותו – שמואל שיסף אותו שתי וערב, לגמור עם הספק לגמרי. בכל אופן, הספק הזה נחוץ בתור אין שבין יש ליש. בשביל שיצא מזה משיח צריך גם את שאול – אנחנו לא מוותרים על שאול המלך, הוא משהו גדול מאד, כי תהו קודם לתיקון (גם במעלה) – אבל עם שאול צריך את אגג ואז זוכים לדוד.

על מלך המשיח כתוב "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד" וכאן כתוב "וירם מאגג". מהו **רם** ("רם על כל גוים הוי'")? **עמלק**. גם הפועל כאן מאד חשוב. בפעולות משיח, כנגד התארים של ישעיהו, "ישכיל" הוא "יכוף כל ישראל", צריך הרבה שכל בשביל זה; "ירום" היינו "ילחם מלחמות הוי' וינצח", מאד מתאים – שה"ירום" של ישעיהו וה"וירם" כאן הולכים יחד. מה לומדים מכאן? שעיקר המלחמה הוא בעמלק. לא חייבת להיות מלחמה גשמית בכלל, כי **עמלק** הוא **ספק** – מלחמה תודעתית, מלחמה תרבותית, "וירם מאגג מלכו"; אחר כך "ונשא" כבר בית המקדש; "וגבה" קבוץ גלויות, שגובה את היהודים מכל מקום...; "מאד" היינו תכלית המהפכה הרביעית, להביא את התורה לכל מקום עד שכולם יעבדו את ה' "שכם אחד" וכו'. לענייננו, העיקר הוא "וירם מאגג מלכו ותנשא מלכֻתו" – יש כאן "ירום ונשא".

ברכות לרך הנימול

לחיים לחיים. שלילד הזה יהיה תענוג גדול בלימוד התורה מגיל הכי רך. שישמע הרבה ניגונים, גם תענוג, ושישפיע – שמזעיר אנפין יגדל, שיהיה אריך אנפין ועתיק יומין. לחיים לחיים. שזכות בעל ההילולא תגן עלינו, יחד עם זכותו של רבי זושא, שעלה למעלה מדרך החב"ד

ועבדי דוד מלך עליהם, [הנה ישכיל עבדי] ירום ונשא [וגבה] מאד, כאמור בישעיה (נב יג):

עוד ירצה באומרו וירום מאגג, שתחילת פעולת מלך המשיח היא מלחמת עמלק, שכל עמלק בא מאגג כידוע, ואמרו ז"ל (מובא ברש"י שמות יז טז, ועיין זוה"ק ח"ג רפא:) שאמר הקדוש ברוך הוא אין הכסא שלם עד שימחה זכר עמלק, ותנשא מלכותו על כל העולם.

לפי מה שהמגיד כותב, עלה לכתר. זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.
ניגנו ניגון ר"ח כסלו.

רמזי אגג

נעשה כמה חשבונות יפים של **אגג**: **אגג** = 7, אבל מתחלק 3-3-1. אם מלמטה למעלה היינו כנגד מלכות-נה"י-חג"ת. אם מלמעלה למטה – כתר-חב"ד-חג"ת. יתכן גם דעת-חג"ת-נה"י. יש כמה צורות איך לדרוש. אבל 3-3-1 הוא כבר מבנה מאד מיוחד. מה קורה אם אני מעלה-מחשב כל אות של **אגג** במשולש (מספר קדמי)? יהיה 1-6-6, מ-7 הופך ל-13. אם נחשב כל אות ברבוע יהיה 9-9-1, 19. 7 ועוד 19 עולה **הוי**', פעמיים 13. זהו כלל חשבוני. נמצא שבשלש רמות החשבון **אגג** עולה "**הוי' אחד**" – 7, 13, 19.

החשבון הכי מענין ומופלא הוא **אגג** בחזקת **אגג** פרטי – כל אות של **אגג** בחזקת **אגג**. **א** בחזקת 7 = 1, **ג** בחזקת 7 = 2187. הכל עולה 4375. צריך להתחלק ב-**אגג**? לא, אין שום קשר, אבל ננסה. אם הוא באמת כפולת **אגג** יאמר לנו ש'נפלנו' על משהו מאד נחמד. **אגג** בחזקת **אגג** לחלק ל-**אגג** – מתחלק? מסתמא, אחרת לא היינו שואלים... עולה 625 פעמים **אגג**. 625 הוא 25 ברבוע, 5 בחזקת 4, אדם במילוי (**אלף דלת מם**), מספר מאד מושלם. רואים שאגג הוא משהו מאד חשוב, אדם השלם. העיקר שצריך אותו כדי לעבור משאול לדוד. [יש קשר לרבי זושא?] רבי זושא מבין את ענינו, כי הוא למעלה מטעם ודעת – אין שלמעלה מיש. רק רבי זושא מבין למה צריך את ה-אגג הזה.

מה חלק המילוי שלו? **אלף גימל גימל** – 270, **רע**, "המן הרע הזה". עם האותיות עצמן הוא **זרע** (שחז"ל דורשים **זה רע**) – אגג הוא זרע עמלק. כנגד זרע עמלק יש "זרע קדש ברך הוי'", "זרע אמת". כשעושים את בירור אגג מתקנים את הזרע. יש גם זרע לבטלה שצריך לתקן. הוא זרע רע, אבל אנחנו זרע קדש. לאבא של הרך הנימול קוראים קדש – "זרע קדש" שהוא "זרע אמת" ו"זרע ברך הוי'". זה ה"ונהפוך הוא", האתהפכא של אגג.

הפיכת השונאים לאויבים

יש מצוה לשנוא את עמלק בתכלית השנאה. דברנו על כך שהפרק החדש של הרבי הקודם הוא פרק קלט בתהלים, עליו האבן עזרא אומר ש"זה המזמור נכבד מאוד בדרכי השם ואין באלה החמשה ספרים מזמור כמוהו, וכפי בינת אדם בדרכי השם ודרכי הנשמה יתבונן בטעמיו". איך הוא נגמר? "תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי". אחד המפרשים מסביר מה מוסיף "לאויבים היו לי" על "תכלית שנאה שנאתים" – "כמים הפנים לפנים", הסימן שאני שונא אותם בתכלית הוא שהם הופכים להיות אויבים שלי. אם הם לא הופכים להיות אויבים שלי סימן שאני לא מספיק שונא אותם...

כשקראנו את הווארט הזה חשבנו – הרי בתניא, בפירוש הרבי על פרק לב בתניא, הוא רוצה להמתיק את "תכלית שנאה שנאתים". אדה"ז מביא פסוק זה לגבי אפיקורסים שאין להם חלק באלקי ישראל, ויש על זה כמה וווארטים. אחד מהם, שצריך רוח הקדש כדי לדעת מי כבר יצא ח"ו מכלל ישראל, ולנו אין, ויש יותר מזה, שגם אלה שבאמת אין להם חלק צריך להמתיק את הדין מעליהם שגם אצלם יקויים "לא ידח ממנו נדח" (כלומר להחזיר להם את החלק...). בכל אופן, לפי הווארט הזה חשבתי ככה – אם "תכלית שנאה שנאתים" הוא בשביל שיהפכו להיות אויבים שלי, זו המגמה שלי, שאני רוצה שיהיו אויבים שלי.

אם יהיו אויבים שלי, מה אני מרויח מזה? בשביל מה אני רוצה שיהיו אויבים שלי? אם הם אויבים שלי זה כבר אומר מלחמה. אם אני רק שונא אותו – אני לא חייב להלחם איתו. אבל אם הוא אויב, הוא מתחיל – אני שונא אותו בתכלית, וכך אני עושה שיהיה אויב שלי, אז הוא מתחיל איתי, ויש לי הצדקה מוסרית (גם כלפי אומות העולם) לצאת להלחם בו, ואני מנצח אותו. מה פירוש לנצח אותו? סוג של שעשוע. הרי נצחון

הוא תענוג (כמבוא בדא״ח), מה שדברנו עליו קודם. העיקר שיכנע, זו התכלית. כלומר שהוא הופך להיות היכי תמצי של שעשוע כאשר נעשה אויב, ״הרע כסא לטוב״ לגמרי. ברגע שאני הופך אותו להיות אויב יש לו תכלית. כמו ילדים, בשביל לשחק עם רובים אני צריך אויב, ואז יש לי מזה שמח.

כל התכלית היא שיהיה שמח, ועל ידי זה נזכה שהרע יהיה כסא לטוב, כמו שהבעל שם טוב אומר. ברוך ה׳ – המן עשה לנו כזה חג, כל שמחת פורים בזכות המן האגגי. מרדכי שנא אותו בתכלית השנאה וכפשט המגלה – מזה הוא נעשה אויב, ואז יצא מה שיצא. כשהוא שונא אותו הוא נותן לו מציאות, ומתוך המציאות יוצא משהו טוב – הניצוץ שלו משתחרר. ב״עד דלא ידע״ צריך להגיע למעלה מטעם ודעת, בחינת רבי זושא, ושם להגיע ל״ברוך המן״ (כמו שאומר האריז״ל) – רק אם הוא הופך להיות אויב שלי שצריך כבר להלחם בו. לחיים לחיים, העיקר שיהיה תכל׳ס – שמכל זה יצא איזה תכל׳ס. אויב הוא כמעט אותיות אוהב, כידוע אצל איוב.

שרו ״יום ליבשה״.

הפיוט ״ידידי רועי״

קודם שרנו ״ידידי רועי מקימי ממרמס אנשי לצון״ – פיוט. לפי הניחוש, רציתי לשיר משהו שאולי בעל אור החיים גם היה אומר. יתכן שהוא היה אומר פיוט זה. הניגון בא מארץ ישראל – גם ניגון של עדות המזרח, אבל מאד התקבל אצל הרבניים, במיוחד אצל הרבי הרש״ב. בשנה הראשונה אחרי הסתלקות אביו הוא היה שר זאת בבכי גדול – ״על מי נטשת מעט הצאן?!״. מתאים לכל הילולא של צדיק גדול, במיוחד צדיק שהוא משיח – כמו שבעל אור החיים כותב על עצמו, ״משיח ה׳ שמו חיים״, לפי זה משיח הוא תענוג, כמו חיים – כאשר הוא מסתלק, בגיל צעיר מאד, גיל **מז** (**מ**שולם **ז**וסיל כנ״ל), כל התלמידים שנשארים גם צריכים לשיר את השיר הזה ולבכות ״על מי נטשת מעט הצאן״. שרנו אותו קודם – מאד כדאי שכל אחד ילמד ניגון זה. בחב״ד שרים אותו רק על שני הבתים הראשונים, אבל יש עוד בתים בפיוט – שרנו את כולם:

יְדִידִי רוֹעִי מְקִימִי / מִמִּרְמַס אַנְשֵׁי לָצוֹן
הַגִּידָה לִי אַתָּה עַל מִי / נָטַשְׁתָּ מְעַט הַצֹּאן
[על פי חלוקת הניגון שרים: הַגִּידָה לִי אַתָּה/ עַל מִי נָטַשְׁתָּ מְעַט הַצֹּאן]

שׁוּב לֶאֱסֹף נִדָּחֶיךָ / כִּי הֵם זֶרַע אֲהוּבֶיךָ
רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֶיךָ / וְגַם אֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן

רְעֵנִי בִּנְאוֹת דְּשָׁאִים / תֵּן מִרְעִי עַל כָּל שְׂפָאִים
בְּזְרוֹעֲךָ קַבֵּץ טְלָאִים / וּסְחֹב צְעִירֵי הַצֹּאן

אֱמֹר נָא פּוֹדִי מַצִּילִי / עַד אָן עֲוֵילִי מַנְהִילִי
יִרְעֵנִי רוֹעֶה אֱוִילִי / וַיְהִי הֶבֶל רוֹעֵה צֹאן

לְעִירִי יַד הוֹרַי בָּנוּ / הֲבִיאֻנוּ וּמְשׁוֹל בָּנוּ
נֹאמַר לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ / כִּי שָׁם אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן

חוֹן עַל עֲנִיִּים מְרוּדִים / צָבְאוּ עֲלֵיהֶם גְּדוּדִים
הַבֵּט וּרְאֵה הָעַתּוּדִים / כָּל הָעוֹלִים עַל הַצֹּאן

זְכֹר כִּי אַתָּ לָמוֹ נֶצַח / וְזָר יְדוּשֵׁם כְּקֶצַח
לָמָּה זָנַחְתָּ לָנֶצַח / יֶעֱשַׁן אַפְּךָ בַּצֹּאן

קַבֵּץ אֲלָפִים וְצֹאנָה / וְחַלְּצֵם מִיַּד שׁוֹנֵא
וּמְהֵרָה עַל יַד מוֹנֶה / עוֹד תַּעֲבִרְנָה הַצֹּאן

בְּנֵה מִקְדָּשׁ וַאֲרִיאֵל / וּשְׁלַח מְבַשֵּׂר יִשְׂרָאֵל
יֹאמַר בָּא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל / רָחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן

מוצאי י"ט תמוז ע"ח - כפ"ח

בר מצוה מלאכי-ישראל שי' טישלר

א. קשר השמות מלאכי-ישראל

מזל[1] **טוב** למלאכי, לכל המשפחה ולכל החברים. לחיים לחיים.

נאמר כמה מילים לכבוד הבר-מצוה. איני זוכר מה דברנו בברית על השם מלאכי-ישראל, אבל נמשיך את זה...

מלאכי ישראל – השליח להביא את "דבר הוי" לעם ישראל

מלאכי הוא סוף הנבואה בעם ישראל, וממנו – בזכותו – תתחדש הנבואה שוב, כאשר יקוים "ושפכתי את רוחי עליכם ונבאו בניכם ובנותיכם".

השם מלאכי הוא לשון מלאך, שפירושו שליח. אז אם קוראים לבר מצוה מלאכי-ישראל הכוונה שהוא אמור להיות שליח להביא את דבר ה' לעם ישראל. יש כמה פירושים מהו דבר ה'. פירוש אחד – "'דבר הוי' זו נבואה", כפשט דבר ה' של נביא כמלאכי; יש גם "'דבר הוי' זו הלכה", מלאכי יכול להיות מורה, מורה דרך לעם ישראל; יש פירוש שלישי, "'דבר הוי' זה הקץ". מה בשורת מלאכי בסופו? "הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו'".

אם כן, בעצם מלאכי ישראל, שהוא שליח לעם ישראל, מביא לעם ישראל את "דבר הוי" זו נבואה", "זו הלכה" ו"זה הקץ", כל שלשת הפירושים בחז"ל (והרמז: **מלאכי ישראל** ועוד **נבואה-הלכה-הקץ** משלימים ל-**אל** ברבוע. **מלאכי**, לשון מלאך, שייך בפרט למלאך **מיכאל**, המלאך של עם ישראל, כמו שכתוב בספר דניאל. שני השמות, מי**כאל** וישר**אל** מסיימים **אל**, רמז ל**אל** ברבוע כנ"ל). העיקר שהבר-מצוה שלנו ירגיש עצמו שליח לעם ישראל – זהו הפירוש של מלאכי-ישראל.

ישראל – הראשוני ה-מלאכי

יש קשר מאד חשוב במספרים בין שני השמות **מלאכי** ו-**ישראל**. השם ישראל – גם ישראל סבא, יעקב אבינו, וגם עם ישראל בכלל, וגם ודאי יש כוונה בשם ישראל לישראל בעל שם טוב, מייסד החסידות – **ישראל** עולה 541, מספר ראשוני (שכמספר צורני הנו מספר ה"מגן דוד" העשירי, קדש להוי'). מזה מספר ראשוני? מספר שלא מתחלק בשום מספר אחר חוץ מ-1 (ועצמו). המספרים הראשוניים הם מספרים 'עצמיים', אינם מורכבים ממספרים אחרים.

כל פעם שיש מספר ראשוני בודקים את המיקום שלו בסדרת המספרים הראשוניים, שהיא סדרה בפני עצמה. 1 הוא ראשוני, 2 הוא ראשוני, 3 ראשוני, 4 לא ראשוני, אז המספר הראשוני הרביעי הוא 5, החמישי הוא 7 וכו'. ככל שמתקדמים, המספרים הראשוניים הנם יותר ויותר נדירים. השאלה כמה צריך לספור, כמה מספרים ראשוניים יש, מ-1 עד **ישראל** – והתשובה היא **מלאכי**! 541, **ישראל**, הוא הראשוני ה-101, המספר הראשוני ה**מלאכי**.

101 הוא גם "**מאין**" – "אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד", כמבואר בתניא שמעלת ה-101 היא התוספת של

---

[1] נרשם על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה.

״עובד אלהים״ ששובר-עובר את טבעו (עובד את ה׳ בבחינת נס, למעלה מן הטבע, וכך זוכה לגילוי אלקות יש **מאין**, גילוי שרש הנשמה של **ישראל** – ״אַיִן מזל לישראל״, כפירוש מורנו רבי ישראל בעל שם טוב). שוב, **ישראל** הוא המספר הראשוני ה-**מלאכי** – לא יכול להיות זיווג שמות יותר טוב מאשר מלאכי-ישראל, השליח להביא את דבר ה׳ לעם ישראל.

ב. שלשה צדיקי מלאכי-ישראל (השליח לעם ישראל)

בחשבון הרגיל, **מלאכי-ישראל** עולה 642. מה זה אומר? קודם כל, יש שלשה צדיקים שקשורים למספר הזה – משהו מיוחד. אין עוד מספר ידוע לי שיש שלשה צדיקים גדולים בתנ״ך שכולם שוים לו – דווקא המספר הזה.

אליעזר עבד אברהם (התקשרות לרבי)

הראשון ביניהם (לפי סדר הדורות) הוא **אליעזר עבד אברהם**. לפי חז״ל הוא בעצמו כנען, הוא היה ארור אך על מסירות נפשו לקיים את השליחות שלו הוא יצא מכלל ארור והפך להיות ברוך. לפי האריז״ל השרש של אליעזר עבד אברהם מתגלגל בצדיקים מאד גדולים אחר כך, כמו יוסף הצדיק, כמו בניהו בן יהוידע, עד שבסוף הוא מגיע למשיח בן דוד. יש שרש מיוחד באליעזר עבד אברהם, בו מתגלם הכח של כל בני אנוש לחזור בתשובה שלמה ולהכלל בעם ישראל.

אליעזר עבד אברהם הוא שליח – מלאך, מלאכי – לחפש שידוך ליצחק אבינו. איך הוא מציג את עצמו אז? ״עבד אברהם אנכי״ – אין לו זהות עצמית, כולו בטל לאדונו אברהם. דווקא בזכות זו – אליעזר עבד אברהם – לאט-לאט מתתקן, עולה מדרגה לדרגה בסדר הגלגולים, עד שהוא מגיע למשיח בן דוד (ועד לדרגה הכי גבוהה שלו, מה שעל ידו מתקיים ״כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם הוי׳ לעבדו שכם אחד״).

הגימטריא הראשונה, **אליעזר עבד אברהם**, אומרת שצריך להיות קשור לרבי – אברהם כאן הוא הרבי. לא משנה מאיזה מצב הוא בא, יכול לבוא מהמצב הכי הפוך ותוך כדי שהוא חסיד של הרבי להפוך את מצבו מארור לברוך (בחינת אברהם, לא נמסרו הברכות, כמ״ש ״והיה ברכה״). כמו שהאריז״ל אמר לרבי חיים ויטאל – אני משיח בן יוסף ואתה תלמידי בכח להיות משיח בן דוד. ״**עבד אברהם אנכי**״ (= ה״פ **אנכי**, אנכי פו״א: **א אנ אנכ אנכי אנכי נכי כי י**) הופך להיות משיח בן דוד, ואברהם, הרבי, נשאר משיח בן יוסף. זה הלימוד הראשון מהנ״ל – להיות חסיד קשור לרבי בלב ובנפש.

נחשון בן עמינדב (מסירות נפש)

מי הצדיק השני ששוה **מלאכי ישראל**? **נחשון בן עמינדב**. נחשון הוא הנשיא של שבט יהודה ומכירים אותו בתור איש של מסירות נפש. הוא קופץ לים ואז הים נקרע בפניו – הים לא יכול לעמוד בפני מסירות נפשו של **נחשון בן עמינדב**, בגימטריא **מלאכי ישראל**.

הגימטריא השניה אומרת שצריך להיות איש מסירות נפש (בעצם, היינו מי שבעצמו יוזם, ובאופן ספונטני, את מעשה המסירות-נפש שלו), מי שקופץ ראשון לים – **נחשון בן עמינדב**, בגימטריא **מלאכי-ישראל**. כמובן, בשביל לקפוץ לתוך הים צריך לא לפחד משום דבר – קשור לרבי ישראל בעל שם טוב, כצוואת אביו רבי אליעזר (על שם אליעזר עבד אברהם, אליעזר הראשון, דרך ״ושם האחד אליעזר״, אליעזר בן משה רבינו, ודרך רבי אליעזר הגדול). הוא אמר לבנו לפני שנפטר – אל תפחד משום דבר חוץ מה׳. רק אחד שמקיים צוואה זו, ברגע הנכון – ״אין לך אדם שאין לו שעה״, אי אפשר לצפות את השעה מראש, מגיע איזה רגע בחיים שהוא השעה שלך, לא ידעתי, ובשעה הזו נראה אם אתה קופץ למים. זהו **נחשון בן עמינדב** – הצדיק השני באותה גימטריא.

יונה בן אמתי (המהפכה הרביעית)

הצדיק השלישי גם קפץ למים – הקפיצו אותו למים – **יונה בן אמתי הנביא**, כך שמו מופיע

בתנ"ך. אנחנו מדברים על הנביא מלאכי, אבל בתרי-עשר יש גם את נבואת יונה. קוראים את נבואתו ב"עיצומו של יום מכפר", לקראת נעילה, במנחת יום כיפור. **יונה בן אמתי הנביא** שוה **מלאכי ישראל**. קשור למים. הוא אמר למלחים הגוים להשליך אותו לים וכך תרגע הסערה ותנצל הספינה. מה הוא עשה בכך דבר ראשון? קידוש ה' עצום אצל הגוים. כתוב שכל הגוים שראו נס זה באו לירושלים להתגייר ("כי שם יזבחו זבחי צדק").

יונה בן אמתי הוא הנביא הכי מתאים למה שאנחנו קוראים המהפכה הרביעית, בעל כרחו – הוא לא הבין שהגיע הזמן למהפכה הרביעית, ניסה לברוח. ה' אמר לו 'מהפכה רביעית' והוא בורח לתרשיש – לא יעזור לו שום דבר. למה נקרא "בן אמתי" – הוא בן האשה הצרפית שאליהו החיה. עוד קשר לסוף מלאכי – "הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא".

שוב, נחשון בן עמינדב קופץ לים בשביל להציל את עם ישראל ויונה בן אמתי הנביא (שגם מסר את נפשו בעד עם ישראל, לפי דעתו, לברוח מנבואתו תרשישה, שמא הדבר יעורר קטרוג על ישראל) צריך להביא את האמת, "דבר הוי'... אמת", גם לאומות העולם, עד שיקויים היעוד של "כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם הוי' לעבדו שכם אחד". זו האמת.

סדר שלשת הצדיקים

בכל אופן, זו תופעה פלאית. שוב, איני מכיר עוד מספר שיש בו שלשה צדיקים גדולים, שאפשר גם להבין את הקשר ביניהם – השתלשלות – מתחיל מגוי שנעשה יהודי ונגמר ביהודי שנשלח לגוים כדי שכל העולם יחזור לעבוד את ה' יתברך שכם אחד. באמצע יש את נחשון. שוב, **מלאכי ישראל** שוה **אליעזר עבד אברהם**, שוה **נחשון בן עמינדב**, שוה **יונה בן אמתי הנביא**.

ג. "האופן בתוך האופן" – הכרת מדרגות של השגחה

מלאכי-ישראל – שתי השגחות

נלך הלאה: נקח את המספר השלם, 642, ומכיון שיש פה שני שמות, **מלאכי ישראל**, נחלק אותו לשנים לראות את הערך הממוצע של כל שם – המספר שבעצם מחבר את שני השמות האלה יחד. הממוצע הוא 321. מה המלה הכי חשובה במספר הזה? קשור לשליחות של מלאכי לעם ישראל – **השגחה**, בתורה בכלל ובחסידות בפרט מהמושגים הכי יסודיים. **מלאכי ישראל** הוא **השגחה-השגחה**, פעמיים **השגחה**. אם הוא **השגחה-השגחה** צריך לתת את הדעת מה זה אומר – למה צריך שתי השגחות? לא מספיקה השגחה אחת?! אלא מה? אפשר להסביר בשני אופנים:

"האופן בתוך האופן"

יש וואזרט מאד יפה שכותב המגיד מקאזניץ (ששמו ישראל, השם השני של הבר-מצוה) בספרו עבודת ישראל. הוא מפרש את הביטוי במעשה מרכבה בתחלת יחזקאל "כאשר יהיה האופן בתוך האופן". הוא מסביר על דרך החסידות – מה פירוש "האופן בתוך האופן" (כוונה של אופניים)? אופן הוא גלגל, עולם האופנים הוא עולם הגלגלים, עולם העשיה. מהו "אופן בתוך האופן"? הוא אומר שאופן הוא בעצם איך דברים מתגלגלים בעולם שלנו – אופן הוא השגחה, הוא כותב זאת בפירוש. כבר לא גימטריא אלא הסבר תוכני – הענין של אופן הוא צורת השגחה של ה'. אז מה הכוונה "האופן בתוך האופן"? שיש השגחה בתוך השגחה. יש השגחה יותר חיצונית ויש בתוך האופן היותר גדול עוד אופן קטן, יותר פנימי, שמסתובב.

"האופן בתוך האופן" שייך לרכב (חלק ממעשה מרכבה) – סוג של רכב שעדיין לא המציאו, עוד מעט ימציאו – בו יש גלגל בכיוון אחד, והוא מתהפך, ויש בתוכו עוד גלגל קטן שמכוון בכיוון ההפוך. אם האופן הגדול מכוון מזרח-מערב,

ברגע שהוא עולה נמצא בתוכו עוד אופן שמכוון צפון-דרום. אז בהרף עין, בלי לעשות סיבוב, הרכב עושה פנה, תפנית של ׳אין׳, מכיוון אחד לכיוון השני. מהפך של תשעים מעלות בהרף עין.

איך אומרים זאת יותר לעומק בחסידות? הוא מפרש השגחה בתוך השגחה – יש השגחה יותר חיצונית, אבל מי שמתבונן (סוד מעשה מרכבה שראה יחזקאל) רואה עוד השגחה. בזה גופא יש שני פירושים – פירוש אחד שהאופן החיצוני נקרא השגחה כללית והאופן הפנימי, שהוא ״האופן בתוך האופן״, הוא השגחה פרטית, עיקר הגילוי של ישראל, של מורנו הבעל שם טוב, שגילה לנו ומלמד אותנו איך לראות את ההשגחה של ה׳ על כל פרט ופרט הכי קטן במציאות, גם על נמלה קטנה שלא תשרף בשמש – ה׳ מצמיח ומגלגל (גם סימן שהשגחה הולכת עם גלגול) עלה של אילן להגן ולהצל עליה. כך הוא ראה – כך נתגלה לו הקב״ה, בחזיון הזה, ועל פי זה הוא לימד את כל עם ישראל (ולכל באי עולם) את סוד ההשגחה הפרטית (שהוא סוד מעשה מרכבה; האופן החיצוני הוא סוד מעשה בראשית, אך האופן הפנימי הוא סוד מעשה מרכבה).

קבלת דעת – סוד בית הבחירה

כל פעם שיש בר מצוה אנחנו דורשים בענין הדעת – עיקר החידוש של בר מצוה הוא שמקבל דעת. עד עכשיו הוא היה חכם ונבון, היו לו חכמה ובינה, אבל דעת הוא מקבל רק בבר מצוה.

בהשגחה יום ההולדת של מלאכי ישראל בשלשת השבועות. כל הכבוד שהוא החליט לעשות את הבר מצוה ביום של הבר מצוה ממש – ככה צריך. בימים אלה יש מצוה לעסוק בהלכות בית הבחירה, כמו שהרבי הדגיש. אולי הביטוי הכי חשוב ששוה **מלאכי ישראל** הוא **בית הבחירה**. יתכן שעד היום הזה הבר-מצוה לא ידע זאת – כעת הוא מקבל דעת, שהוא עצמו בסוד **בית הבחירה**, בגימטריא **מלאכי ישראל**.

מה זה אומר? מסבירים בחסידות שבחירה היא בחירה חפשית. יש מקום – ״הוא מקומו של עולם״ – בו מתגלה הבחירה החפשית במלואה, בחירה חפשית בטהרתה (על דרך לשון הרבי, ״שמחה בטהרתה״). לכן אנחנו כל כך מתגעגעים לבית המקדש. מחוץ לבית המקדש אנחנו בעצמנו מוגבלים. העובדה שאין לנו יכולת לקיים את כל המצוות שתלויות במקדש היא סימן שגם הבחירה שלנו מוגבלת – כל מצוה היא הבעה, ביטוי, של בחירה חפשית. פחות מצוות – פחות בחירה (לגוים יש שבע מצות, מעט מאד בחירה ביחס אלינו).

על אדם שיש לו את מלוא הבחירה נאמר ״אני אמרתי אלהים אתם״, יכול לברוא עולמות. את הבחירה הזו מקבלים בבית הבחירה. איפה, באיזה כח-נפש, האדם בוחר? כתוב שהוא בוחר בספירת הדעת. לכן בר מצוה נעשה מחויב במצוות, כי יש לו דעת לבחור בטוב. אם הוא בוחר לא בטוב – הוא נענש בדיני בשר ודם. כי כבר יש לו דעת, יש לו יכולת לבחור והוא אחראי על הבחירה שלו – הן לטוב והן למוטב. שוב, זו גימטריא מופלאה, ש-**מלאכי ישראל** שוה **בית הבחירה**.

ראית השגחה – לפני בר מצוה ואחריה

בכל אופן, צריך להבין מהי הדעת לענייננו. צריך לומר שהאופן החיצוני הוא השגחה שצריך לחנך את הילד לראותה גם לפני הבר מצוה – זהו שייך לחינוך קטן. אבל צריך לדעת שיש אופן בתוך האופן – השגחה שהולכת בכיוון הפוך – וכדי לראותה צריך הרבה דעת, דעת עליון, ואותה מקבלים בבר מצוה.

עכשיו אומרים עוד משהו: בתוך הדעת יש דעת תחתון ויש דעת עליון. עכשיו הסברנו שדעת תחתון היא הידיעה מההשגחה היותר תחתונה, האופן החיצוני, ובבר מצוה מקבלים דעת עליון, שהיא היכולת לראות את האופן שבתוך האופן, ״כאשר יהיה האופן בתוך האופן״. זהו עיקר הסוד של מעשה מרכבה.

מה יותר קל לילד לראות – השגחה פרטית או השגחה כללית?

עד כאן משמע שהאופן החיצוני היינו השגחה כללית ואילו האופן הפנימי היינו השגחה פרטית (מתאים לפשט של הרמב"ם שההשגחה הפרטית היא רק על נבחרי הנבראים, על הצדיקים הדבקים בה', שהם פנימיות המציאות כולה). אפשר לשאול שאלה פשוטה: יש כאן כמה מלמדים, וגם כל הבחורים כאן בחיידר. ברור שמלמד בחדר ואבא בבית מלמד את הילדים לחפש-לראות השגחה פרטית בחיים שלהם – הנה, ה' עשה כך וכך, הציל אותי, כמעט נפלתי והנה בא משהו או מישהו ועזר לי, השגחה פרטית.

הייתי חושב בדיוק ההיפך, שלראות איך ה' משגיח על הכלל זה מבט יותר מבוגר מאשר לראות איך שהוא יתברך משגיח עלי, הפרט. מהי השגחה כללית? כמו שנאמר, ביחס לעם ישראל בין האומות, איך כבשה אחת חיה וקיימה בין שבעים זאבים? איך זה שעם ישראל שורד את הגלות המרה, מחזיק מעמד אלפי שנים? זו לכאורה השגחה כללית, ה' משגיח על הכלל – לא משנה איזה צרות, ה' ישמור, לפעמים קורות לפרטים, על הכלל הוא שומר. יותר קל לילד להבין זאת או יותר קשה? השגחה פרטית היא שוב, שהלכת ליפול ופתאום מישהו בא והציל אותך – השגחה פרטית עליך כפרט. מה המלמד מנסה להחדיר לילדים? לכאורה השגחה פרטית יותר שייכת לילד קטן מאשר השגחה כללית.

חידוש החסידות (וכן לפי הרמב"ם כנ"ל) בדיוק ההיפך: השגחה כללית אמורה להיות הרבה יותר פשוטה להבנה – שה' שומר על המין (הכלל נקרא "מין" והפרט נקרא "איש". ביחד: **מין איש** אותיות **יש מאין**, **יש** של **ישר**אל – **ישראל** אותיות **יש רלא** שערים, כמו שמבאר המגיד מקאזניץ – **מאין** בגימטריא **מלאכי**). גם אצל נמלים, כל דבר בטבע, לראות שה' שומר על המין זהו האופן החיצוני. השמירה של ה' על האיש היא השגחה פרטית. מה באמת יותר קשה? מה יותר מתאים לילד קטן ומה צריך להתחדש בבר מצוה ("האופן בתוך האופן")?

השגחה גלויה והשגחה נסתרת

נבין זאת עם עוד פירוש מהו "האופן בתוך האופן": כשאני אומר שה' משגיח על כולנו, שומר אותנו, שיש השגחה פרטית על כל אחד ואחד מאתנו – על פי פשט אני מתכוון לדברים טובים שקורים לכל אחד ואחד, גם דברים טובים לא צפויים ובכלל דברים טובים, "טוב הנראה והנגלה" בלשון הרבי, היה משהו לא טוב והפך לטוב.

מה עם ההיפך, כשבאמת קורה משהו שאינו טוב הנראה והנגלה, נדמה לא טוב? הרבה יותר קשה לראות ולומר שזה גם השגחה פרטית. מה הכוונה בהשגחה פרטית? שבסופו של דבר הכי טוב (מפני שהשי"ת הוא עצם הטוב, וכל מה שהוא עושה, בהשגחה הפרטית שלו, הוא הכי טוב). קרה לך משהו לא טוב, נפלת, קבלת מכה באמצע – מאד כואב, התחלת לבכות. שתבין שהכי טוב – ודאי מאד קשה. על כך כתוב בתניא שהדברים הלא כל כך טובים באים מעלמא דאתכסיא, "אשרי הגבר אשר תייסרנו י-ה", הרבה יותר גבוה, הכי טוב, רק שלא רואים.

הדברים הטובים שקורים באים מ"עלמא דאתגליא". לראות השגחה פרטית של דברים טובים שקורים הרבה יותר קל – "והנגלת לנו ולבנינו", זהו האופן החיצוני. כדי לראות דברים שבאים מעלמא דאתכסיא צריך גם אמונה חזקה וגם מוחין חזקים – זהו האופן הפנימי, "האופן בתוך האופן". הרבה פעמים הדבר שכאילו לא טוב הוא הכי טוב.

כזו דעת מקבלים בבר מצוה. אחד מפירושי דעת הוא גם לשון שבירה – "ויודע בהם את אנשי סוכות". ה' שבר את הכלים בעולם התהו סתם? לא, כל רסיס ורסיס הוא בהשגחה פרטית. שם עיקר ההשגחה הפרטית. פתאום יש פצצה והרסיסים עפים לכל כיוון ועבר – תדע שלכל רסיס יש 'כתובת', הכל בהשגחה פרטית מופלאה

(ש"לית כל מוחא סביל דא"), כל פרט הכי קטן שקרה הוא למטרה הכי טובה שיכולה להיות, רק שהוא שלמעלה מבינת אדם שלנו. כדי לדעת זאת צריך להיות בבחינת "כי לא אדם הוא" – זו דעת עליון.

חינוך להכרת הטוב

אם כן, מה אמרנו? שרק בהשגחה הפרטית עלי כפרט, כאיש, יש את ההשגחה הפרטית הגלויה ויש את ההשגחה הפרטית הנסתרת, שהיא "האופן בתוך האופן". ילד לפני בר מצוה אמור להתחנך לראית והערכת ההשגחה הפרטית הטובה הגלויה. יש מי שלא יודע להעריך, כמו מי שמקבל מתנה ולא מכיר בכך. "**דלת** אומרת: **דע לומר תודה**" – בסיס החינוך הוא לא להיות כפוי טובה, דע לומר תודה גם לה' וגם לבני אדם. זהו חינוך בסיסי, להכיר בכל הטובות שה' נותן לי – החל מלהודות לה' על כל נשימה ונשימה.

אחרי בר מצוה נוספת היכולת לראות איך מה שנראה לא טוב הוא הכי טוב, וכפי שאומר בתניא אם כך תאמין חזק – יהפוך בפועל לטוב הנראה והנגלה. זהו טוב שבא **מאין** (**מלאכי**) – ממקור התענוג בקדש (כמבואר בתניא שם). הכרה זו היא האופן בתוך האופן. בכל השגחה פרטית יש זאת.

חבור ההשגחה הכללית וההשגחה הפרטית

באמת לאמתו, בסופו של דבר, הבעל שם טוב חידש שההשגחה הפרטית וההשגחה הכללית הן היינו הך. מכירים זאת על ידי התקשרות לרבי – רבי הוא נשמה כללית. רש"י מביא בחומש, קראנו בשבת שעברה, ש"הנשיא הוא הכל", "משה הוא ישראל וישראל הם משה... הנשיא הוא הכל". כמו שבעם ישראל יש פרט שהוא הכלל והכלל הוא הפרט, כאשר מעמיקים מאד – גם רואים שפרט וכלל הם אותו הדבר (**הפרט והכלל אחד ממש** הוא גילוי של שנת **תשע"ח**, השנה שלנו בפרט). אני הפרט שהוא (משקף את) הכלל והכלל הוא (משתקף בתוך) הפרט (שהרי התופס בחלק מן העצם תופס בכולו, עוד יסוד מוסד של דרך מורנו ישראל בעל שם טוב, ששמו ישראל מעיד עליו שבעצם הוא-הוא כלל ישראל, הכל אחד, וכידוע החזיון של בעל הנועם אלימלך זי"ע). גם זו דעת עליון, אופן פנימי.

בהחלט יש דברים חיצוניים, שייכים להשגחה כללית, שגם ילד יכול להבין, שה' משגיח על המשפחה שלנו למשל – זהו כלל ביחס לכל אחד ואחד בפני עצמו. לחשוב על המשפחה יותר מאשר לחשוב על עצמי מצריך מוחין, כי כל אחד הוא מיסודו אגואיסט (שהרי "עיר פרא אדם יולד" – קודם הוא "עיר פרא", אך אח"כ, על ידי חינוך הכשר, הוא נולד מחדש "אדם", וכידוע שגם ילד קטן הוא בכלל "אדם", משא"כ "איש", ואחר כך, בהגיעו לבר-מצוה, לדעת, הוא זוכה להארה של "לא אדם הוא", לחוש את המתרחש בעלמא דאתכסיא כנ"ל). להתחיל לחשוב על המשפחה, שיותר חשובה ממני בתור פרט – לכך אפשר לחנך גם ילד.

אז אפשר לומר גם את הפירוש הראשון. אחרי שהוא מתחיל להרגיש את הזיקה לכלל, להרגיש שיש השגחה על הכלל – כמו במשל הזה, שה' שומר על המשפחה שלנו – הוא יכול להבין גם לפרטי פרטים, מה שבכלל לא היה מסוגל להבין קודם, את ההשגחה הפרטית (בהגיעו לגיל הדעת, בבר-מצוה). להבין את הפרט הכי קטן, ובעיקר את הפרטים שקצת כואבים – להבין שהכל מה' והכל הכי טוב. זהו "האופן בתוך האופן".

כל זה יצא לנו מהרמז ש**מלאכי-ישראל** עולה **השגחה-השגחה**. הענין שלו, הסוד שלו, הוא לאחד יחד את שתי ההשגחות, "האופן בתוך האופן".

יחוד ההשגחה והבחירה

נאמר לחיים לחיים. עד היום היית ילד, עכשיו אתה איש – צריך להיות שמח בעבודת ה' יתברך. שתהיה **בית הבחירה**, תלמד הרבה הלכות בית הבחירה ושאתה עצמך תהיה בית הבחירה, בניצול המירבי של הבחירה החפשית שלך לעשות דברים טובים, לעשות להשי"ת דירה בתחתונים (בית המקדש).

עיקר היחוד שאנחנו עושים, יחוד קוב"ה ושכינתיה, הוא ליחד את ההשגחה הפרטית עם הבחירה החפשית. הקב"ה בשבילנו הוא השגחה פרטית ואנחנו בחירה חפשית. אם תעשו את החשבון של שני עמודי התווך האלה תראו שהם שוים כמעט אותו דבר. עיקר יחוד קוב"ה ושכינתיה, שהוא גם הדעת, הכח של הבר-מצוה ליחד יחודים, הוא לחבר את ההשגחה הפרטית עם הבחירה החפשית. בכך מברכים אותך, שתהיה חסיד ירא שמים ולמדן – תביא את הגאולה (לפרט ולכלל). תהיה מלאך, שליח לעם ישראל, להביא את הגאולה. לחיים לחיים.

הכל השגחה פרטית. זה שיש פה משקה – זו השגחה פרטית. כמה אני שותה – זו בחירה חפשית. בבחירה החפשית שלי אני שותה רק קצת. זה שיש על מה לומר לחיים – בהשגחה פרטית.

נגנו שאמיל.

ד. "אֹהב צדקה ומשפט"

אפשר לומר עוד גימטריא אחת: בכל התנ"ך הביטוי הכי חשוב ששוה **מלאכי-ישראל** הוא חצי ראשון של פסוק בפרק לג בתהלים – הפרק "רננו צדיקים בהוי'", היחוד בין הרבי לחסיד, בין צדיק עליון לצדיק תחתון, כמבואר בחסידות. שם בפסוק ה' כתוב – "**אֹהב צדקה ומשפט**" בגימטריא **מלאכי ישראל**. המשך הפסוק הוא "חסד הוי' מלאה הארץ", אבל החצי הראשון – "**אהב צדקה ומשפט**" – עולה **מלאכי ישראל**. אין עוד ביטוי בכל התנ"ך, כל כך שלם ויפה, ששוה **מלאכי ישראל**. אם כן, פשוטו כמשמעו, אתה צריך להיות "אהב צדקה ומשפט".

יחוד צדקה ומשפט

מה היחס ביניהם בקבלה? צדקה היא המלכות כאשר מקבלת **ה** חסדים דרך היסוד. היא "צדק מלכותא קדישא" ועל ידי **ה** חסדים היא הופכת מ"**צדק**" ל**צדקה**. לכן צריך לעשות הרבה צדקה, כדי להמתיק את דיני "דינא דמלכותא דינא" ולהפוך אותה ל"חסדי דוד הנאמנים". "אהב צדקה" אומר שהנטיה ראשונה שלך היא להרבות בצדקה. מהו משפט? רחמי, תפארת (כמו שכתוב ב"פתח אליהו"), הז"א.

נמצא ש"אהב צדקה ומשפט" היינו אוהב לייחד את **ה** תתאה של שם ה' לז"א – סוד "בכל דרכיך דע**הו**", יש לך דעת ועיקר הדעת הוא דע **ה-ו**, לייחד את הצדקה למשפט, "אהב צדקה ומשפט". על ידי שאתה אוהב צדקה ומשפט – כמו הקב"ה, עליו נאמר פסוק זה ומצוה להתדמות אליו – מתקיים "חסד הוי' מלאה ארץ", כל המציאות מתמלאת חסד (בטוב הנראה והנגלה).

י-ה-ו-ה ב"אֹהב צדקה ומשפט"

אבל האריז"ל אומר פירוש אחר, אומר שצדקה היא ה עילאה של שם הוי', אמא, ואז היחוד הוא מלמעלה למטה – גם דע **ה-ו**, אבל מ-**ה** עילאה ל-**ו**. לפי זה, "אהב צדקה ומשפט" כולל גם **ה** עילאה ו-**ו** וגם **ה** תתאה, היינו שכולל שלש אותיות הוה של שם הוי' ב"ה, צדקה מלמעלה וצדקה מלמטה ומשפט באמצע.

לפי זה, צריך לומר שהמלה "אֹהב" – "אֹהב צדקה ומשפט" – היא כנגד ה-**י** של שם הוי'. סתם אוהב הוא חסד, "חסד הוי' מלאה הארץ", אבל מקור האהבה-החסד, קו ימין, הוא ה-**י** של שם הוי', "אלהי אברהם", חכמה, שפנימיותה בטול. כלומר, כדי להיות "אהב צדקה ומשפט", אוהב גם את הצדקה וגם את המשפט ומייחד אותם, בשתי צורות שונות, ממעלה למטה וממטה למעלה, צריך שתהיה לך אהבה שנובעת מהבטול של החכמה.

עד כאן הגימטריא. ככה צריך **מלאכי ישראל** להיות "**אֹהב צדקה ומשפט**".

הכל בזכות התמימות

צריך להתבונן בכל הפסוק, גם ההמשך מאד מיוחד, "חסד הוי' מלאה הארץ" – הכל חסד בזכות "אהב צדקה ומשפט". אם עושים את חשבון כל הפסוק בתהלים מקבלים פסוק מאד חשוב בתורה. דברנו לפני כמה ימים שיש אומרים

שהוא הפסוק הכי חשוב בתורה, אפילו לפני שמע ישראל – "**תמים תהיה עם הוי' אלהיך**" (בגימטריא "**אהב צדקה ומשפט חסד הוי' מלאה הארץ**").

מלאכי-ישראל הוא תמים. כל אחד שלומד בתומכי תמימים, הישיבה של הרבי, הוא תמים. הפסוק של תמים הוא "תמים תהיה עם הוי' אלהיך", והפסוק המקביל בתהלים הוא "אהב צדקה ומשפט חסד הוי' מלאה הארץ", הכל בזכות התמימות. תמימות היא גם שלמות – ה' אומר לאברהם אבינו בברית המילה "התהלך לפני והיה תמים", היה שלם.

חלוקה מספרית בפסוק

נעשה עוד כמה חשבונות יפים בפסוק זה. מי יכול לומר לי כמה שוים רק ראשי התיבות? קל – "**א**הב **צ**דקה **ו**משפט **ח**סד הוי' **מ**לאה **ה**ארץ" – 160. איזו מלה שדברנו עליה לאחרונה שוה למספר זה? **צלם**, "צלם אלהים". בשביל להיות שלם בצלם (כפי שהסברנו, **צלם-שלם** בעצמם מתחלפים ע"י חילוף **צ-ש** באותיות השינים) – שאדמו"ר הזקן אומר שהוא הנפש השכלית, המתווך בין הנפש האלקית לנפש הבהמית – יש צלם. כמה רק הס"ת? 120. יפה, ר"ת 160 וס"ת 120. בתוך ה**צלם** 120 היינו ה-**צל**, צלם לשון צל. ר"ת **צלם**, ס"ת **צל** וביחד עולה **פר** – מספר מאד חשוב בקבלה, ה"פ **נו**, **נו-נו-נו-נו-נו**. איפה יש ה"פ **נו**? כוונה חשובה – "ויהי נעם ה' אלהי**נו** עלי**נו** ומעשה ידי**נו** כוננה עלי**נו** ומעשה ידי**נו** כוננהו", יש שם חמשה **נו**. **פר** – **פר** דינים, אבל צריך להמתיק אותם.

מה אמצעי התיבות? הכל יחד 1112, פחות 280, שוה 832 – **ארץ ישראל**. רואים כאן חלוקה יפהפה בפסוק ל-7 ו-13 – רוס"ת כפולת 7, 7 פעמים **מ**, ואמצע כפולת 13, **לב** פעמים **הוי'** שעולה **סד** פעמים 13. הכופלים יחד, **מ** ועוד **סד**, עולים 104 שהוא שוב כפולת 13 – 8 פעמים 13.

הפלא הגדול בחכמת החשבון הוא לחשב את הפסוק בדילוג אותיות: "**א**הב **צ**דקה **ו**משפט **ח**סד **ה**-**י**-**ו**-**ה** **מ**לאה **ה**ארץ". יש דילוג מהתחלה ועד סוף, 27 אותיות, שוה 280. מה היה קודם? על פי שנים עדים יקום דבר – משהו מופלא. קודם 280 היה ר"ת וס"ת. נמצא שהדילוג השני הוא 832 – אותה חלוקה בשתי צורות שונות לגמרי בתוך אותו פסוק. זו החלוקה של שני דילוגי האותיות וחלוקה של רוס"ת לעומת אמצעי תיבות. על פי שני העדים האלה מוכח שככה ה' רוצה שננתח פסוק זה.

איך הגענו לפסוק? כי החלק הראשון שלו שוה **מלאכי ישראל**, הביטוי העיקרי לשם זה מכל הפסוקים בתנ"ך.

להיות גביר (ובן גביר) "אֹהב צדקה"

שתהיה לך הרבה אהבת צדקה ומשפט. כדי לתת הרבה צדקה צריך להיות גביר, והכי כדאי שכעת (כאשר אתה שוקד על התורה הקדושה) שאבא יהיה גביר ויתן לך הרבה כסף לעשות צדקה. צריך להיות "אֹהב צדקה" – לא אוהב לקבל צדקה, כמו שיש אנשים שאוהבים, אבל ה' אוהב לתת צדקה (כמבואר בתניא עה"פ "רחבה מצותך מאד"), ועלינו להתדמות אליו יתברך.

כדי לתת צדקה צריך להיות עם הרבה כסף. מה אומר הבעל שם טוב? שאם אתה אוהב לתת צדקה אין הגבלה בכלל. "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש" נאמר רק במי שלא אוהב לעשות זאת, אבל אם זה מה שאתה הכי אוהב לעשות בחיים – אפשר לבזבז על כל מה שאתה אוהב לעשות, ומי שאוהב צדקה אין בכלל הגבלה. בשביל לקיים את ה"אֹהב צדקה" בפועל צריך הרבה כסף.

מלאכי לא צריך עכשיו לעשות כסף – אבא שלו צריך לעשות כסף, ושיתן לו הרבה כסף, שיוכל לתת הרבה צדקה. לאבא של מלאכי ישראל קוראים **אליהו חיים** בגימטריא **אליהו הנביא**, עליו נאמר "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". זהו סוף נבואת מלאכי (שהיא סוף נבואת ישראל) – "הכל הולך אחר החיתום".

שמלאכי-ישראל יזכה לקיים את הפסוק שלו, "אֹהב צדקה ומשפט" – קודם כל לאהוב לעשות

צדקה, וגם לעשות משפט (כולל גם להיות גדול במשפטי התורה). משפט ביחס לצדקה היינו שיקול הדעת (שמקבל בבר-מצוה) לשפוט לאיזה מוסד נותנים הכי הרבה צדקה – זה המשפט. לחיים לחיים.

כ"ד סיון ע"ח - כפר חב"ד

אמונה ובטחון (12) (פרקים ו-ז)

שיעור לבנות תיכון יעלת חן

ו. "אולי יש תקוה" (השלמה)

אין, יש, ו"אולי יש"

דברנו[1], ועוד נלמד בפרק הבא אי"ה, שאמונה היא 'אין' ובטחון הוא 'יש'. הפסוק שמקשר את מדרגת האמונה לאין, בדרך רמז, הוא "אל אמונה ואין [עול] וגו'"[2] (**אל** הוא הנקודה האמצעית של **אין**, כנודע); הפסוק שמקשר את מדרגת הבטחון ליש הוא גם פסוק מפורש – "אל כל החיים יש בטחון"[3]. בפרק שהיום סיימנו התחדש חילוק בין בטחון גמור לתקוה. והנה, פסוק מפורש קושר גם את התקוה ל'יש' – "אולי יש תקוה"[4].

הפלא הוא שאין כאן 'יש' ודאי אלא "אולי יש". לכאורה, אם הסדר של אמונה-בטחון-תקוה הולך ומתממש, כפי שהוסבר, היה מתאים שהתקוה תהיה עוד יותר 'יש' מאשר הבטחון. איך נסביר שדווקא התקוה היא "אולי יש"? העובדה שיש סבה במציאות להאחז בה מחלישה במקצת את עוצמת הבטחון הגמור, עוצמה רבה של בטחון מופרז ומוחלט אף שאין שום חוט של תקוה. ההסבר עולה בקנה אחד עם המוסבר לעיל שיעקב-תקוה הוא הסינתזה, הממוצע, בין אמונה לבטחון, כאשר פן האמונה שבתקוה היינו ה"אולי" שבתקוה[5] – "אולי ירחם"[6].

רמזי שלש המדרגות

המלים המייצגות את שלש המדרגות אמונה-בטחון-תקוה הן **אין-יש-אולי יש**, והן עולות 728 = **יעקב יעקב יעקב יעקב**, ממוצע כל מלה. **יעקב** עצמו עולה 7 פעמים **הוי'** ב"ה, כך שממוצע המלים **אין-יש-אולי יש** הוא 7 פעמים **הוי'**. מצד אחד אמרנו שהכל כלול באברהם, "ראש כל המאמינים" **שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.** (ששלשת הראשונים שביניהם, שכלולים בראשון, אברהם, הם עצמם אברהם-יצחק-יעקב כנגד אמונה-בטחון-תקוה בפרט) אך מאידך גיסא הכל כלול ב"אולי יש תקוה" של יעקב, הבחיר שבאבות. והרמז: **יעקב** במספר סדורי (שענינו הוסבר קודם) = **אולי** במספר הכרחי.

ורמזים נוספים: **אין אמונה יש בטחון** (שני הכללים) = 548 = 4 פעמים 137, **קבלה** וכו', ממוצע כל תבה. וביחד עם **יש תקוה** (בלי **אולי**) = 1369 = 37 (הקשור ל-137, גילאי אברהם ויצחק בעקדה, סוד אמונה בטחון כפי שהוסבר היום) ברבוע = "**ורוח אלהים מרחפת על פני**

---

[1] אמונה ובטחון 11 פ"ב (כ"ה אייר ש"ז).

[2] דברים לב, ד.

[3] קהלת ט, ד.

[4] איכה ג, כט.

[5] שלש האותיות הראשונות של **אמו**נה, **אמו** = **אולי**, בגימטריא **בטול**, הפך הבטחון. נמצא ש**אמונה** היא **אמו-נה**, **אמו** = **אולי**, **נה** = **הכל** – **הכל אולי**, זו מהות ה**אמונה**.

[6] נוסח הסליחות לשני קמא.

המים"[7] וכו'. וביחד עם "**אולי יש תקוה**" = 1416 = 8 פעמים 177, **אמונה בטחון** (שני הכללים)! נמצא **שאין יש אולי יש תקוה** = 7 פעמים **אמונה בטחון**.

"**יתן בעפר פיהו**" (משתחוה בבטול גמור לארץ עד שעפר, שפלות, נכנס לפה שלו, שרק אז "אולי יש תקוה") = **בראשית** (ראשית עבודת השי"ת, השתחויה בבטול גמור שנושק את מדת השפלות). "**אולי יש תקוה**" (בחינת יעקב בפרט) = 868 = חצי מ-7 פעמים **אברהם**.

"אולי" במקרא

נעמיק קצת יותר בסוד המלה "אולי": "אולי יש תקוה" היינו ההופעה האחרונה במקרא של המלה "אולי", כאשר המלה "אולי" הראשונה במקרא, היא בפסוק "אולי אֵבָּנה ממנה"[8], בו שרה אמנו מציעה לאברהם לקחת את הגר לאשה כדי שמתוך כך תזכה גם היא לולד. "הכל הולך אחר הפתיחה" – ה"אולי" הראשון היינו תקוה טובה מצד שרה אמנו. אחרי ה"אולי" הראשון המלה "אולי" מופיעה שש פעמים בויכוח אברהם בענין סדום[9].

בפועל, שרה לא נבנתה מהגר, ואדרבה שרה דורשת מאברהם לגרש אותה. גם בפעם הבאה, בויכוח אברהם עם ה' כדי להציל את אנשי סדום, אברהם הפסיד בויכוח. נמצא ש"אולי" הוא באמת אולי, לא בטוח בכלל...

בספר דניאל[10] יש בטוי "אוּבַל אוּלָי"[11] ("אובל" פירושו נהר, לשון "יבלי מים"). לשון הפסוק "... **ואני הייתי על אובל אולי**" עולה **ח** פעמים "**אובל אולי**" – בגימטריא **אמונה בטחון תקוה**! כנראה שאותו נהר, "אובל אולי", הוא מציאות וירטואלית, אולי הוא קיים ואולי הוא רק אחיזת עינים כו' (וראה מלבי"ם על הפסוק ש"אובל אולי" אינו נהר משׁשׁת ימי בראשית, אלא נכרה בידי אדם, ודניאל ראה אותו בחזונו קודם שנכרה; בהמשך דניאל שומע "קול אדם בין אולי" מתוך מימי הנהר אולי).

"קו לקו"

כפי שהוסבר בארוכה[12], הבטחון הגמור הוא בסוד ראשית הקו והתקוה היא כבר התלבשות הקו בתוך העולמות. המעבר מראשית הקו (בטחון גמור) להמשכו (תקוה טובה) רמוז בביטוי "קו לקו"[13] – מראשית הקו להמשך הקו המתלבש בא"ק כו'. הקו השני הוא סוד קו המדה, כח ההתחלקות של (חיצוניות) הקו, ובתוכו סוד החוט, כח ההתכללות של (פנימיות) הקו[14]. נמצא שיש קו-חוט-קו, והיינו הפירוש האמיתי של "קו לקו": הקו הראשון, ראשית הקו, ממשיך מההשערה, כפי שהוסבר[12], דהיינו מוחין השייכים למדות, הכלולים בסוד הבטחון.

למעלה מההשערה יש אור אין סוף, אמונה. למטה מהקו השני יש עולמות. אם כן, ישנן כאן

---

[7] בראשית א, ב.

[8] שם טז, ב.

[9] שם יח, כד-לב.

[10] ח, ב.

[11] "**אובל אולי**" = **אלהים** (= **הטבע**) – "בראשית ברא **אלהים**", "אני אמרתי **אלהים** אתם" (יחוד עש"ן במעשה בראשית, הכל בגדר "אולי").
במספר קדמי, "**אובל אולי**" עולה 312 = **יב** צירופי שם **הוי'** ב"ה (כנגד **יב** חדשי השנה כנודע).
"אובל אולי" ובמילוי ובמילוי המילוי ובמספר קדמי (כנגד כחב"ד כנודע) = 4284 = **מב** ("**אהיה** אשר **אהיה**")

פעמים **אמונה** (כאשר רק מילוי המילוי = 3060 = 30 פעמים **אמונה**), הכל נכלל באמונה!
אובל בהכאת אותיות = 360, **אולי** בהכאת אותיות = 1800 = 5 פעמים 360, יחד 2160, **י** פעמים **גבורה** כו'.

[12] לעיל, ובעיקר בשיעורי אמונה ובטחון 11-10.

[13] ישעיה כח, י-יג.

[14] כפי שהוסבר בשיעור אמונה ובטחון 9 (כ"ד אדר ש"ז). ראה שער היחוד (מאדמו"ר האמצעי) פט"ו וד"ה "בריש הורמנותא דמלכא" (מהרה"צ ר' הלל מפאריטש) אות ג.

שש דרגות: **אור אין סוף השערה קו חוט קו עולמות** = 1781 = 13 פעמים 137 (**ישחק** במספר קדמי; **אברהם** במספר קדמי = 959 = 7 פעמים 137 = "**אך בצלם יתהלך איש**"[15]). והנה, המספר הכולל, 1781, עולה כמנין פסוק התקוה השלם שמבואר כאן – "**יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה**"!

ז. שאלות ותשובות

היחס לבגרויות

שאלה: היו כמה דיונים בכתה על איך נכון להתייחס לבגרויות. ביחס לחסידות, כמה מקום נותנים להן?

תשובה: צריך להתייחס בצורה מבוגרת. צורה מבוגרת היינו שלא כל כך מעלה או מוריד – עושים כלאחר יד. לא צריך להשתגע בענין, שהרי איננו דבר עיקר, אבל צריך גם לעשות אותו – אם הוא חלק מהסדר עושים אותו. מה פירוש להיות מבוגר? בישוב הדעת, לכל דבר יש את המקום שלו.

שאלה: אז לא רוצים מצוינות בבגרויות?

תשובה: מצוינות היא משהו פנימי, בלימוד חסידות והשפעה על הזולת ומדות טובות ושפלות. מצוינות להיות בענוה. לאו דווקא בבגרויות. לא שמנסים לא להצליח, הכל בפשטות וגם ברצינות.

שאלה: לא צריך לפחד מאוירה של הפקרות, לא חייבים שום דבר?

תשובה: עוד פעם, הפקרות אינה איזון. אמרנו שמבוגר הוא מאוזן – לא הפקרות ולא להשתגע, משהו באמצע.

שליחות בחופש

שאלה: רצינו לעשות בחופש שליחות, בתור תיכון.

תשובה: רצוי מאד.

שאלה: שליחות בארץ אבל...

תשובה: אתן עדיין בנות צעירות – ודאי בארץ, לא לצאת החוצה. זה עוד כמה שנים...

בשורות טובות. העיקר הוא "עבדו את הוי' בשמחה". שנזכה עכשיו לחגי הגאולה של הרבי הקודם, י"ב-י"ג תמוז. עד הרבי הקודם תמוז היה חדש עצוב כזה, אבל עכשיו הוא חדש שמח – שהכל יהיה שמח.

---

[15] תהלים לט, ז.